KA KOT PULE KHASI

KLASS V

Edited by :

Mr. F. M. PUGH, M. A.,

Fomerly Asstt. Headmaster,
Mawkhar Christian High School, Shillong.

Approved as Text Book for Khasi Vernacular by the Government

Published by :—

THE KHASI JAINTIA PRESBYTERIAN SYNOD
K. J. Presbyterian Synod Church House,
MAWKHAR, SHILLONG.

KI JINGKHUNG

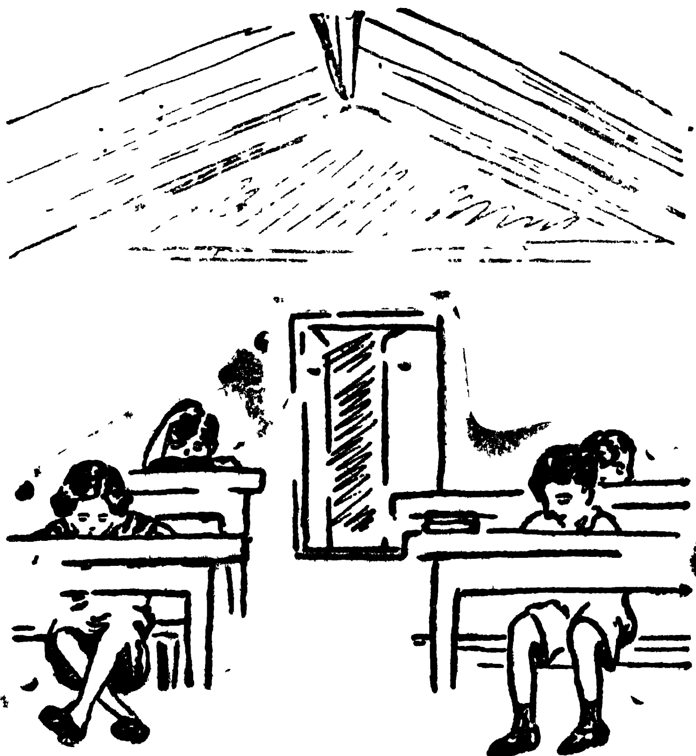
LYNNONG

LYNNONG I

PYRSHANG, PYRSHANG PAT.

1. La ka lynnong minot thop,
   Pyrshang, pyrshang pat ;
La na sdang phim lah ban jop,
   Pyrshang, pyrshang pat ;
Te pynpaw ia la jingshlur,
Iai ialeh bad iai iatur,
Te phin jop, lada phi lur,
   Pyrshang, pyrshang pat.

2. La shiwat arwat phi rem,
   Pyrshang, pyrshang pat ;
Te phim shem khatduh kan jem,
   Pyrshang pyrshang pat ;
Kam long bieit ba phi pyrshang,
La phim jop ha kaba sdang ;
Ba phin stad bad ba phin nang ;
   Pyrshang, pyrshang pat.

3. La phi shem ka kam ka eh,
 Pyrshang, pyrshang pat ;
Soh phin kheit na jingialeh.
 Pyrshang, pyrshang pat.
Baroh ba kiwei ki lah,
Phi phim lah da jingiaishah ?
Imsngi dngông-bad kynmaw sah
 Pyrshang, pyrshang pat.

LYNNONG II.

U SYIEM UBA STAD.

Shisien la don uwei u syiem uba don bun ki shakri shakor. Namar ba u long uba dei leit jingleit bunsien, u la dei ban shaniah ia la ka ïing ka sem bad ki mar kordor baroh ha ki. Bun snem u la sngewhun shibun ia ka jingtrei bad ia ka jinglong jong ki namar ki la sumar bha ia kiei kiei baroh. Hynrei ha kawei ka por, u la kyndit ban shem ba don ki mar kiba la jah noh. U sngew eh ban tharai sniew ia kine ki briew jong u ha kiba u la shaniah baroh shilynter ki snem. Hynrei katba nang jah ki tiar, um banse ban tharai ba dei uwei na ki. Hynrei um tip uno na ki uba la kylla long u nongtuh. U la thaw buit kumne; ha kawei ka miet, u la khot lang ia ki baroh bad u la ai ha ki mar mar uwei u dieng. Kine ki dieng ki long mar katjuh ka jingjrong, bad u la ong ha ki, "Kine ki dieng ki long kiba don ka jadu ha ki, ha ka kti uba hok kim lei lei, hynrei ha ka kti u nongtuh ki trei ha ka rukom ba phylla, ki nang jrong. Te to khie leit noh mynta bad lashai mynstep phin wan rah ia ki khnang ba ngan dup peit ia ki."

Kumta ki la ialeit noh sha la ki kamra, bad baroh, lait tang uwei, ki la iohthiah suk kynjai. Uto uwei pat um iohthiah satia, uda kynmaw ia kita ki ktien bad u pyrkhat da kumne un lait na kane ka jahburom. Te u la khie na la ka jingthiah bad u la ot noh shilyngkhot na uto u dieng da kaba kyrmen ba ynda trei ka jadu un

iaryngkat bad kito kiwei ki dieng Ynda kum kashai myustep, u syiem u la khot ia ki ha khmat, bad u l pe t ia ki dieng, u shem ba uwei na ki u khan lyngkot bad hangta u la iathuh ba dei ut uh l ylla nongtuh

U syiem u la tip ba ka jadu kam shong ha u dieng hynrei ha ka jingiatiplem jong u briew. Ka long kum ka shakuriaw kaba riew hapoh ka dohnud jong ngi haba ngi leh ia ka bym dei. Lada phi iuh roit ia ka bad len jubor ia ki jingmaham jong ka, kan poi ka por ha kaba kam kren shuh bad phin long kum ka lieng khlem boitna hapdeng ka duriaw ka jingim, hynrei lada phi shahshkor ia ka jingbthah jong ka kan ialam ia phi sha ka jingsuk bad jinghun myusiem.

LYNNONG III.

U MYRSIANG BAD KA KSING.

U myrsi ng ub la thugan bha ba u la duh jingbam la kham slem, u leit lap kawei ka syiar ba krad jingbam ha trai uwei u dieng. Halor ujuh u dieng don kawei ka ksing ba teh mano-remano. Haba ka lyer ka beh, kane ka ksi g ka shait riew ba sympat ki baat dieng.

U myrsiang sa ba un kynrup ia kata ka syiar, hynrei hamar hangta riew ding ding na shatei shaneng. "W.," ong u myrsiang, u mied artad shatei sha arted. "Hangta te nga la iap ka mrad kaba sngaid : Ban ioh bam kat katei te la hun bha phi. Ka doh kan leit pep shano ban bang haba ka ktien ka pynmih kaba la thiang sat Ban ia pyrshang bad kane te ine i syiar ban peit ruh ym i iapdor shuh.',

Khlem buh jingmut ei ei shuh ia ka syiar, u la kiew ia uta u dieng. Jait ba ki myrsiang kim da snah eh ban kiew dieng, u shu ia par iap mian-pa-mian ; te, haduh ba un da poi sha ka ksing. Ka syiar ka la sied iap sha fing sha ba don briew, bad um ioh shuh ia ka.

U myrsiang u la piam khak ia ka ksing bad u la tar lyngkhot lyngkhot ia ka da ki bniat. Hynrei ynda haba u shem ba ym don ei ei, hynrei tang ka snep tyrkhong bad ki dieng ba la kyllan rong, u ong, bad ka jaw ummat artad, "Kat nga u khun ka bieit ym ju don. Nga shu duh ei kat ka syiar kaba shngiam doh tang na ka bynta ka ksing kaba dap tang ka jingsawa bad ka lyer suda Ba ngan da kem ei da kato ka syiar, nga la ioh ei shisien bam haduh ban da kdang."

Wat iabeh ia ka rongphong ioh phin wan thylli wan iam

LYNNONG IV.

KA SAMOI KI JINGAI SNGEWBHA.

Ki khynnah rit baroh ki dap da ka jingkmen suda haba ki pyrkhat lypa ia kiei kiei kiba bha bad ba sngewtynnad kiba kata ka sngi ba khraw kan wanlam ia ki. Lehse ki kmie ki kpa ki la khreh lypa ia bun ki jingai sngewbha ia la ki khun, ki lok ruh ia la ki paralok. Hooid, ki khun bynriew, shityllup ka pyrthei ki ialeh sngewbha ha ka sngi Khristmas bad ban pyndonburom ia ka da ki jingia-ai sngewbha, namar ka jingsuk bad ka jingkmen jong ka Khristmas ka long *ha kaba ai*.

Ka don kawei ka jingrwai kaba ki briew ha ri Bilat ki shait sngewbha eh ban rwai ha ka por Khrismas, kaba iathuh khana shaphang uwei u syiem uba bha, u Syiem Wenceslas.

La ong ba shisien ha kawei ka janmiet tlang ba khriat that that bad ba kynjah, katba ka ior ka nang hap ka da taplup ia ki lum ki them bad ki khlaw ki btap baroh, ba une u Syiem Wenceslas u la iohi na ka jingkhangiit jong ka iing syiem jong u ia uwei u tymmen ba u dem shitom ban khar diengiap. Te shi syndon, u la khot ia uwei u khynnah uba shakri ha ka iingsyiem jong u bad u la ong ha u, "Peit utai u tymmen bapli to iathuh ia nga, lada me tip, u dei uei bad hangno u shong?" U khynnah u la jubab, "Ko Syiem, u shong shatai sha shiliang lum palat ar mail nangne."

Mar kumta hi, u syiem u la hukum ia uta u khynnah ban khreh ka bam ka dih, ia ka doh, u kpu bad ruh shibun ka dieng ban thang ; nangta u shim ia ka sharak bad u ong, "Ale, ma me bad ma nga, ngin ia leit lam ia kine sha utai u tymmen, namar ngi dei ban peit ba ha kane ka miet u tymmen bapli un ym shitom ei ei, u dei ban ioh ia ka jingsuk ka met bad ruh ia ka jingtngen ka mynsiem."

Kumta, ha kata hi ka miet, khlem kheiñ ia ka jingdum ia ka jingkawut ka lyer bad ka jinghap jong ka ior, u Syiem Wenceslas bad uta u khynnah ki la iamih bran ban leit wad ia uta u tymmen.

Ha shiteng lynti u khynnah u la sngewshitom shibun bad u la ong. "Ko Syiem kynrad, ka bneng ka dum than eh, bad lehse ka lyer kaba beh katne katne ryngkat bad ka ior, kin pynbakla lynti ia ngi. Nga la daitthah baroh shiryn-ieng, nga sheptieng ngan ym lah iaid shuh." "Khynnah tipsngi," la jubab u syiem "pynshlur ia lade, to bud ia ki dienjat jong nga, sa khyndiat ngin sa lait na u thah bad ka ior.'

Uta u khynnah u la kohnguh; u la bud ia ki dienjat u kynrad jong u, u da sngewkhlaiñ bad sngewshngaiñ shisha, haduh ba kin da poi sha uta u tymmen bad ioh ban pyndep ia ka jingthmu ba bha jong ki baroh ha ka ïing jong u.

Ngi lah ban iohi shibun kiei kiei na katei ka jingiathuhkhana, kum ka jingsngewrit, ka jingsngewlem, ka jingsbun bad ka jinglenlade.

LYNNONG V.

LA DANG SAW KA TYNGAB.

1 Ko hep khynnah ka ri Khasi,
To long baroh kiba tipsngi ;
Na jingthiah khie la dang phyrngab,
Ha por ba dang saw ka tyngab.

2. Tang shu khie joit na kaba thiah,
Thet la ka kti, bta la ka khmat ;
To sliew ka ding, ka ïing ruh sar,
Da khmih ban khuid bha baroh phar,

3. Leit tong ka um leit tong ka wah,
Ynda la sngi ban ap wat kwah ;
Pyndep la kam ha ïing ha sem,
Leh smat leh sting wat ju pynslem.

4. Kumta baroh ia i mei i pa,
Phin da pynkhreh kin dup sngewbha ;
Ko hep to long tipsngi shisha,
Pyrthei kan ong. "Khynnah ba bha."

5. Nangta la kot la sla to shim,
Pule minot ban stad ban nang ;
Ban da kynto, hei, ka ba sniew,
Wat ju ap ioh rkhiebeiñ ki briew.

6. Kumta hep phin man briew long briew ;
Jingiaroh ruh n'U Blei n'u briew ;
Lashai shisngi phin long rangbah,
Uba ka pyrthei ka shaniah

LYNNONG VI.

U PATSHA BAD U PUKIR.

Ha kawei ka jinmiet, mynta la shihajar snem palat, u Sharlemein (Charlemage), u Patsha Bakhraw, u la shong hamar jan jingkhang ka iingsyiem ba itynnad jong u harud ka wah Rhine. Hamar kata ka por uwei u pukir uba iduk, u la iohi ba u wan na ka lynti kaba lam beit namar rud kata ka ïingsyiem. Haba u la poi hamar pyrshah kiba ap santari, u la kylli ia uwei na kita la u lah ne em ban thiah basa shi-miet ha kata ka ïingsyiem, u da ong artad ba u la thait bad la thngan namar ba u la iaid jngai shibun naduh la dang step phyrngab.

"Pukir," la ong uwei na ki santari ia u, "kane kam dei ka ïingbasa—khie iaid la ka lynti."

Uta u pukir u la iaid la ka lynti, u da imat sngewsih shibun eh. Hamar kata ka por u patsha u la khot ia u (u la lah iohsngew ia kata ka jingiakren kaba bad u bad uta u santari), bad u la kren ha ki ktien jali jaum kumne : "So pukir ba bha, kane ka ïing kam long ka ïing shongbasa ki nongleit jingleit, hynrei dei ka ïingsyiem jong nga, bad nga dei ma nga

u Sharlemein, to hih kane ka muhor ksiar bad to nang leit ha la ka jingleit ; ha lyndet utai-tai u lum, hamar trai phin shem iwei i nongrit iba rit, hangta da kaba jem phin ioh ïingbasa.

Ynda u patsha u la lah kren, u pukir u la kylli ia u, "Kane ka ïingsyiem ka long ka jongno sanphew snem mynshuwa ?"

"Oh, ka long ka jong i parad keiñ" la jubab u patsha. "Hadien i parad jong phi ka la long ka jongno ?" "Ka long ka jong i pa keiñ," la ong u Sharlemein "Bad ynda la iap i pa jong phi ? Wa ! ka long ka jong nga keiñ mynta," la ong u patsha. "Bad ynda la iap ma phi kan sa long pat ka jongno ?" Ka la long sa kawei pat ka jingkylli u pukir ia kaba u patsha u la jubab—"Kan sa hiar pateng sa ha u khun jong nga u Lewis keiñ hadien jong nga." U pukir u sngew mynta ba ka la poi ka por kaba biang ba un shah ha ka dohnud u patsha ia ka jingbikai kaba u la wan khnang ban ai ha u—namar naduh kaba mynnyngkong hi u la lah tip ia kata ka ïingsyiem ka long ka jongno—bad u kren ha u ia kine ki ktien—"Hato ka ïingsyiem baroh kaba kum kane, kaba hiar pateng na uwei ha uwei pat, kam dei tang ka ïingbasa ? Ki trai uwei hadien uwei pat, ki shong ki sah ha ka shibit por tad ynda la khot ia ki sha ka Ïing shongneh ha Bneng."

U patsha, joit, u la ieng na la ka jingshong bad u la shim ia ka kti u pukir bad u la ialam ia u shapoh kata ka ïingsyiem, u da ong ruh artad ia u—"Nga sngewnguh ia phi na ka bynta kita ki ktien jongphi, ko pukir, nga iohi mynta ia ka jingthmu ka jingwan jong phi sha ki rud ka wah Rhine, bad nga iohi shai mynta ba nga ruh nga long tang u nongleit jingleit, bad ba kane ka ïingsyiem ka long tang ka ïing shongbasa. U syiem ne u nongkhrong, u riewbha ne u riewduk, ym don daw ei ei satia ban sarong; baroh ki long tang ki nongleit jingleit. Phi dei ban bam jamiet bad nga mynta ka miet, bad phin thiah basa ruh artad ha ka ïingsyiem jong nga. Lashai phi lah ban leit ha la ka lynti, hynrei ki ktien jong phi kin iaisah bad nga."

LYNNONG VII.

KA PYNIAP BSEIÑ.

Shisien, haba ngi dang ialeit baroh arngut, ngi leit poi sha ki lawbah lawsan kiba la ishyrkhei ban peit. Katba ngi nang iaiaid, ngi la iohi ia ki bseiñ kiba heh kiba par nalor ki dieng. Kine ki par lweng-shi-lweng na tnat ki dieng bad kyllaiñ ia lade ha ki dieng. La ishyrkhei ban peit. Ngim shym ianud siat. Don na kita ki bseiñ kiba heh ka khlieh kat ka khlieh masi ne kulai. Haba ki ang ka shyntur ! shyrkhei ban peit. Ki da sei lir lir la ki thylliej pait pnat. Kim ju puh hynrei ki shu kyllain ia ka mrad,

khñiot ia ka met da kaba kyllaiñ tyllai ne jyrmie bad sa bam suk. Hamar hangta ngi iohi ia ka skei ba ka shah riam. Ka nang rynsied napdeng ka thliew jingkhang ba u pynap, ka shu shah khñiot trap suki. Don napdeng kita ki bseiñ kiba phra bad shiphew pruh ka lynter.

Ngim sngewmyntoi ban shu pynip ia ki, namar ngim ju bam doh bseiñ, la shisha ngi iohsngew ba don kiba bam bad bang ia u

Hynrei ynda ngi mih shabar kata ka khlaw ngi lap da ki briew sawngut kiba rah ia ki nar tynduug kiba syrīem kum ki shalyngka tang ba kiba rit Bad ha kjat jong ki lypun, dem uta u jait bseiñ uba shiphew pruh ka lynter. Ngi la lyngngoh la jia aiu Ynda ngi kylli ki la iathuh ia ngi kumne :

"Ngi la buddien ia une u bseiñ la slem," ki ong, "U la bam ia ki blang ki masi jong ngi bad pynjulor ia ki jingri jingdup jong ngi la jhor. Te ngim lah shah shuh, ba kumta ngi la iakut jingmut ban iabeh thong ia u bad ban pyniap. Katba u dang par ha madan, ngi la mareh ban sum da ki sum jong ngi. U la sdang ban kyllaiñ ia ngi, uwei hadien uwei kat uba shang shajan. Hynrei namar ba ngi iabun, uwei u dung na ka met uwei na ka ryndang, uwei na ka tdong katba u nang khum ia ngi. Ha kata ka rukom ngi la lah ban pynmong bad pynmynsaw ia u bad ban pynpang de Ynda u la pang um banse ban pynsumor ia ka jingkhum jong u ia ngi."

Ngi la iasngewtriem her ban sngap. Wat ngi da ki suloi arngut ruh, ngim sngewnud ban da iabeh thong ia u. Lada u beh ia ngi bad ba ngim banse shuh te kata ynnai ia ong. Hynrei ban da leit wad bad beh khnang ia u khlem suloi, ka long ka jingsngewlyngngoh hapdeng jong ngi. La kumno kumno, ngi la iakhublei khatduh ka leit shang sha kiba kum kita ki jaka, bad ngim ju poi pyrkhat ba ha ri Khasi Jaintia jong ngi ruh kynrei pleng ki seiñ heh kiba kum kine

---

LYNNONG VIII.

U PUKNI BAD KA MIAW

Halor uwei u lum uba harud wah, la don uwei u dieng uba thliew hapoh : bad ha kane ka thliew u la shong u pukni. Ha ki tnat jong une u dieng pat bun bah kiwei kiwei ki jait sim ki wan iashong iasah bad ki iarieh tngen hapoh ki sla jong u. Une u pukni u la tymmen eh haduh ba u la byrie ki khmat bad ba la khlur ki tyrsim. Baroh ki sim kiba iashong iasah ryngkat ha uta u dieng ki dap da ka jingsngewaynei ia u tymmen uba pli. Ki shait ia pyntam jingbam mar mar khyndiat bad ki wan ia ai ia u. U tymmen pat ruh haba ki leit shang wad jingbam, u ap ling ap sem ia ki bad u ia khmih ia ki khun rit jong ki. Kumta ki la iashong suk shong seiñ shibun ha uta u dieng.

Ha kawei ka sngi, kawei ka miaw ka la wan par siar sha uta u dieng ban ioh bam doh ia kita ki khun sim. Tang shu iohi ia ka, ki khun sim kiba don hapoh skum ki la khaweit haduh bym don pyrthei shuh bad ki la lynñiar kaw.

"Pha kaei ?" ong u pukni, "pha wan leh aiu shane ?"

"Nga ka miaw, kynrad syiem," ka la ong "Nga shu wan tang ban khublei sngewbha ia phi.'

"Khie noh," ong u pukni, "ngam kwah ia kata ka khublei jong pha. Lada pham leit kumne kumne, ngan patar lyngkhot lyngkhai ia pha". Hynrei ka miaw ka shu kren pynjem katba lah ia u pukni "Da sngap seh, kynrad, ngan da kren, ka la ong. "Ynda haba nga la kut hi la ka nia te, yn lei, haba phi da sngewdei hi ba ngan iap ruh, ngam sngewpher ei ei. Nga te nga dei ka thei bat niam kaba wan shong pukir marwei hangne harud wah. Nga bam tang da ki jhur ki jhep, nga la bat jingsmai ban ym bam doh. Te nga wan sha phi, ko kynrad, jait ba phi dei u riewtymmen uba la lum shibun ka jingstad, ba phin hikai ia nga ia ki aiñ blei bad ia ki aiñ briew"

Da kine ki ktien ka miaw ka lah ban thok ia u pukni tymmen bapli Kumta ka la ioh ban sah ha kata ka thliew dieng ryngkat bad uta u pukni. Ka la ioh sah hangta kham slem, ka ia leit iawan katba ka sngewbit. Teng teng ka kem klep bad ka bam ia ki khun sim iwei shisien bam

haba ka thngan. U pukni uba pli, ba u la byrie ki ahmat, un leit iohi shano ia ki kam runar ka miaw.

Hadien hadien, haba ki sim kmie ki la iohi ba shu jah lyngaid kumne ki khun jong ki, bad ba ki la iohi de shane shatai ia ki shyieng jong ki, ki la suba ba dei ka miaw, kaba la bam doh ia ki. Ka miaw, de ynda ka la sngewthuh ba ki sim kim shaniah ba bha shuh ia ka, ka shu jah la ka jah khlem wan mih shuh sha uta u dieng. Hangta keiñ ynda haba ki sim ki iohi ba ka la leit ka miaw, ki suba sa ia u pukni uba pli ba u la iabuit lem bad ka miaw, bad ki la iapyniap ia u.

Wei la bha biejt ym kham lait koit ban iap la ka met.

LYNNONG IX.

TREI BORBAH

1. Leh ia kaba dei,
Dei kata ban leh,
Bor bah jong phi sei,
Trei bad trei tyngeh.
Wat ju kheiñ long katba long,
Wat ju kheiñ la doh,
Bad pyneh la ki tyrpeng,
Shaphrang kynjoh.

2. Phin sa long ruh ki rangbah,
Ba sbun bad babha,
Phin sa ioh ruh ka borbah,
Lada phin trei bha
Wat ju kheiñ ia la jingsngew,
Klet ia ba la dep.
Trei ki kam baroh mynta,
Trei bad pyndep

3. Wat ju phohsniew man ka sngi,
Trei kat kaba shang,
Pynpoh la ka syngkai ruh,
Shlur bad leh sbyrrang
Wat ju kheiñ shiwat arwat,
Wat ju kheiñ la lait;
Ieng to ieng ha la ki kjat,
Iai tur sha khmat.

4. Don Uwei ba ieit ia phi,
Dei Uba tip bha,
Dei Uba man la ka sngi,
Shong bad phi U kwah.
Trai U la ialeh baroh.
U la jop ia ki.
Shim ia U kum ia u Lok,
Lynter lynti.

LYNNONG X.

KA DAW KA JINGIALOK HAPDENG KI KHNAI BAD KI KHUN SYIAR.

(*Khanatang na Ri Naga*)

Naduh ba thaw ia ka pyrthei haduh ka sngi bym ia banse shuh, ki khnai bad ki khun syiar ki la ju iaieit iathoiñ bha.

Ha kawei ka sngi haba ka kmie syiar ka dang thir ksai, uwei u khnai samla u la wan ialehkai bad ki lok khun syiar. Ki la ialeh bun ki jingialehkai sngewbha bad ki la iarwai ki jingrwai sngewtynnad bad ka jingiarkhie tahoh ha kiba kut jong kawei-pa-kawei ka jingleh. Shisien ka leit jia ha kaba uta u khnai u dang rykhie ba [illegible] jong u ki [illegible] kum dkhat ia u ksai ba ni uba [illegible] ka [illegible] ka syiar, ha ka jingbym[illegible].

Ka syiar [illegible] ka [illegible] [illegible] jong ka ka la ong, "Ii! Iiw! [illegible], mano ba la hikai ia me [illegible] bieit?

Runar ! ka shong hok b[illegible]n khun bynriew ruh un isih ia me, khun ka nongtuh ! Baroh ki kam jakhlia ki mih na ka mynsiem runar jong me. Mih shisyndon bad wat wan phai shuh.

U khnai u la leit noh khlem kren shikyntien, bad u la ialehkai pat bad ki khun syiar. Hynrei ka syiar kam hun satia bad baroh kito ki ktien ba ka la kren ha u khnai Ka la pyrkhat khuslai katta katta ia u ksai ba dkut ba kumta ka la kut jingmut ban du leh tyngeh ia uno u khnai. Bad kumta ka la thew buit kumno ban leh. Ka la pynhap khnang ia u tiar thaiñ hapoh madan bad ka la ong ia uta u khnai, "Ei ! Ish ! katno phi iphuh mynta ? Samla, ale hangne ! Phin sa nang kham i bhabriew shuh shuh lada phin pynioh ia nga ia ka tiar ba nga kum pynhap shapoh".

Da kaba klet ia ki jingpynkhyllew baroh, uta u khnai, u la hiar shapoh madan bad u la wad ia kata ka tiar. Ka syiar ha kata ka por ka la theh um khluid phew halor u khnai. Ka la long palat ia ka jingpyrkhat jong u. La katta ruh, da ka borbah baroh kaba par ha ki thied snam jong u, uta u khnai u la poi top haduh poh thliew bad u la iathuh ha la ka kmie bad la ki para khnai ia kaba la jia baroh

Tang khyndiat sngi, hadien, ia kata ka jingleh dusmon ka syiar, la pyncawa kyllong hapdeng ki para khnai. Ki syiem khnai ki la khot da jingialang kaba heh hapoh krem u syiem [illegible]bah. Da ki lok ki khnai ki iatuid [illegible]

jingialang. Ki jingkren pyrshah ia ka syiar na bun ki syiem la pynsngew hapdeng kata ka jingialang Kh. tdub khatwai u syiem rangbah u la ong, "Ko ki khnai", u da pyrta jam ha kata ka jingialang. "kane ka long ka kabu kaba bha eh ia ngi. Baroh shikatta ngi ialong lok long jor bad ka jait byuriew syiar, bad dei kata kaba la pyllait im ia ki da ka jingsngewsynei jong ngi ia ki la ki rymmiang shyntur jong ngi ki jawdud ha ka jingpeit ia ki. Te, naduh mynta ka sngi, ym ba ngi kwah ia ka doh bang jong ki hynrei kum ka kput, yn ym sah khun syiar ba lah ban lait im na nga bad na ki khnai jong nga".

Ka jingialang ka la wai, bun na ki palwan khnai ki la kem iaiaid ia ki khun syiar ha ka lynti iaid jong ki sha la ki krem khnai la jong; bad naduh kata ka sngi haduh mynta mynne ki khun syiar ki shong syier hapdeng ki khnai, bad ki khnai ruh kim ju pyllait ei ia ka jingim jong ki.

LYNNONG XI.

KI MATLAH KA HINDUSTAN.

Ka Hindustan ka long ka madan pyntha kaba iar bad jlan shibun Ka long kumba shi-hajar mail palat ka lynter palat sanapah mail ka pyngkiang Hapoh ka shihajar mail ka kiew tang kumba sanepah phut shajrong Ka long ka madan bah ka madan san ling-ling-ling palat ba ki khmat ki lah ia ka ban kot Ki jaka rep jong

ka ki long kum ki kper lynnong kyrdan-la-kyrdan ha ki rong har rukom. Hangtai ka stem, hangne ka jyrngam, kham hangtai pat ka saw na ki rong jhur bad jingthung bun rukom.

Ka wahbah Ganges ka iaid kyllaiñ wit-shiwit la kum u seiñ heh bad lieh ka snep. Hangne hangtai lah ban iobi ia ki nongbah hyndai bad ki kut ba khlaiñ sawdong jong ki.

Ki ïing ki sem ki long da ka khyndew bad mawit. Ki tnum jong ki ki madan ne sharing khyndiat ba lah ban thad jaiñ ne kba halor jong ki.

Kane ka jaka[8] ka long kaba seiseh shibun. Kumta ba ki paid bynriew ki juh ban shong hangta. Ki rep ki riang, ki kha ki long, ki rei ki par bad ki man bun. Ki pynmih ruh bun ki riewstad riewnang, ki riewdonspah bad ki riewshlur.

Ha kane ka jaka la jia ba don hynriew ngut ki matlah. Kine ki jia iapoi lang shisien bad ki la ju iohsngew shaphang u hati, hynrei kim pat ioh tba da lade. Ki la kwah ban tip u long uba kumno da kaba tba thuh da lade hi.

Uba nyngkong u la tur shajan u hati bad u la iatyngkhuh bad ka krung ba heh u hati Shisyndon u la pyrta ha ki lok bad u la ong, "Pleng u hati u long uba kum ka kynroh du !"

Sa uba ar u la leit shajan u hati, bad u lap hamar ba u dem. U la ioh tba ia ka bniat hati kaba jlih pyllun bad nep. Shisyndon u pat u la pyrta, "Hei, u hati pleng u long uba kum u sum ba nep !"

Uba lai u la wan ban ktah ia u hati bad u leit ioh bat na u luta. U la syrpai syrpud ia u. Hangta u la pyrta. "Em phi, u hati u long uba kum u bseiñ heh !"

Uba saw hangta mar mar u la leit da lade hi ban twad ia u hati bad ynda u la dem khui ban kner ka kti, u la ioh tba na ki kjat u hati kiba kum u thlong. Hangta u la pyrta, "Phi da ong kumno kumno ruh, u hati u long kum u diengbah !"

Wan sa uba san bad ynda u la sdang tare ruma re-re u la leit ioh tba na ka shkor u hati. U la pyrta, "Sa tang u bieit u bym sngewthuh shuh ba u hati u long kum ka trap !"

Hangta la mareh khum khum sa uba hynriew bad u leit ioh kem na u tdong u hati bad u ong, "Wa ka jingbieit! Uei u bym sngewthuh ba u hati u long kum u jyrmie?

Baroh hynriew ngut ki la ialeit phai sha la ïing la ïing bad ha lynti ki la iania pynlah la ka nia ka nia Uwei-pa uwei u da sngewksan bad sngewdei ha la ka jong ka jingshem.

Uwei u alhia u saidlah ba u kham stad ma u ban ia hynriew ngut ki riewnang riewtip.

LYNNONG XII

U SYIEM SHRIEH.

Shisien, ha kawei ka por, u sing u la long syiem halor kawei ka hima Lawbah. Ynda u la iap uta u syiem, la iakhih ki paidbah mrad baroh ban iajied syiem thymmai. Don hangta u suri, u myrsiang, u shrieh, u hati, u kulai - khlaw, u masi prut, u kyndat bad shibun kiwei-kiwei pat ki jait mrad, ki da ialang dorbar.

Haba la iatai nia bha, ka dorbar ka la dem jingmut sha kaba u syiem u dei ban long uba heh, uba i-phieng bad i shynrang ka rynieng rynniot, hynrei la katta ruh, ban ym klet ia ka jingstad bad ka jingsian.

Hangta u shrieh, ba u da kwah ia ka longsyiem, u la pyrkhat buit ha lade ba lada u lah ban pyni ia la ka jingnang jingstad, lehse, kin sa pdiang ban thung syiem ia u. U la leit hapdeng ki mrad, u da pyni ia lade ba u long uba stad da shisha. U la pah, u la shri, u la pynran la ka khmut ka khmat u la ryngkoh ryngkang, u la sdien halor tnad dieng, u la rynsied bad thungbaji ha tbian bad u la leh phoilia har rukom haduh ba la pynmapngiah ia ki padbah mrad baroh. Kumba la shah shoh khaw tyndep, ki la ia ong lang ba kat une te ym lah shem shuh uba kham stad Ki la iamynjur kumta kumta hi ban thung syiem noh ia u Ki la khreh la khrum bad ki la pynphong ia ka pansngiat syiem halor ka khlieh u shrieh. Baroh ki la pyni la ka jingsngewtynnad ba la ioh syiem thymmai, lait tang u myrsiang marwei uba la jew sew ha lade ia kane ka rai bad ka leh kyrkieh.

U myrsiang u la shong marwei kham pajih khyndiat, u da kyrshut la ka shyntur ha u dieng, bad ka leh sa leh syam bad ka leh shyntum shyndud artad Hapoh hapoh u la saw kyrang da ka jingbitar bad ka jingatnud bym kai shuh, namar ka jingbishni ia uta u shrieh.

Haba la wai ka dorbar, katba kiwei ki dang jaieng ban iakren ai khublei bad ai burom ia u syiem, u myrsiang u la par sor ban leit phai noh sha la ïing, u da iaid lyngkhum jingmut deb deb, u da puson artad ha lynti, yn leh da kumno.

Katba u dangiaid kumta, haba u la poi ha kawei ka sañium, u la leit iohi shinad ka kaitsaw, ba la sdien ha iwei i tnad dieng. Ynda u la leit kham shajan, u la ïit bniah bad u shem ka dei pynban da ka jingriam.

"Oho, hangne te la biang", u la ong ha la mynsiem. Mar kumta, la shoh kawei ka jingmut ha u, ba un leit iathuh ha u syiem. U la her bak bak sha ka jaka ialang dorbar. U shem hangta ba ki dang sdang iapre ban ialeit sha la-ling la ling.

Tang shu poi tiap, u myrsiang u la nguh ngon la ka khlieh ban khublei burom ia u syiem thymmai. "Khublei, syiem kynrad", u la ong, "nga la shem ka jingkynshew ba la buhrieh bad ba kordor, kaba dei ia ki syiem, ha kane ka hima jong ngi. Lada ka pynsngewbha ia phi, phin wan bad nga, ngan pyni ha phi ia kata".

U syiem shrieh, da kaba sngewphuhmut-phuhmat bad rykhie rymmuiñ u la iaid kynjreng u da bud nadien u myrsiang. Tang shu poi ha ka jaka kaba bit, u myrsiang u la kdew ha u syiem ia ka kait shinad ba la ïh bha hoiñ. Mar kumta, ban iakren ei ei ruh ym pat lap, u syiem u la poi hajan ka kait, u la tda nong la ka kti ban kham—hynrei 'thlap' la riew ka jingriam, bad khak la khap syngit ia ki shympriah kti u syiem.

U syiem u la ngat ha ka jingriam ! U la iam u la lynñiar namar ba pang bad sngewlehraiñ, Ban bad ka tieng, u la ong, "Me la shet ia nga

haduh katne !" U myrsiang pat u la rkhie sammut, "u da khmih lieb iaphai artad bad leit noh u ong, "Da ma me u syiem ? Lada me kwah ban long syiem me dei ban kham stad ia kaba me long !"

LYNNONG XIII.

KA POR PREMMIET.

I.

Naduh ba ka mih ngim ju lah iohi,
Ia ki rong ba ih tam jong ka sngi ;
Pynban dei hamar ka por ba kan sep,
Ka pynmih lut ki rong ba ka tep.

II.

Ha ki lum ki wah, ki at bad ki them,
Ki phalang ki rong ba saw ba stem ;
Haduh ba ngi sngew kane ka pyrthei,
Ka dei ka ri jong ki puri blei.

III.

Kiei kiei kiba baroh shisngi,
La shu mlien bad myllen ban iohi ;
Ha ka shikhyllipmat ki kylla ka dor,
I kumba ki kieng ki maw ba kor.

IV.

Ki syrngiew ka miet ki par suki,
Ban tyllep noh ia ki rong ka sngi ;
Bad kynsan shu thlip:jingdum ka wan stet;
Wa ! Shaei ka jingshai ka la phet ?

LYNNONG XIV

KA SRIMATI VIJAYA LAKSHMI PANDIT.

Ka Ri India ka la pynmih ki briew kiba khraw lynter ki por bad ki aiom, ba, ha ki sla ka histori jong ka, ki kyrteng jong ki ki la paw kum ki khlur kiba phyrnai ha ka sahit bneng kaba dum bnai, Don shibun eh ki khlur ha ki liang ka jingim briew kaba baroh sawdong, la ngi kren na kano kano ka liang, kum ka niam, ka saians, ka jingsynshar, bad baroh ki tnat jingstad. La ki hima ba khraw jong ka pyrthei. kim pat lah ban ñiew ia ka Ri India bad ki riewkhraw jong ka ba ki long kiba khraw tam ha ka pyrthei, ki nongthoh history kiba khraw ki nang dem jingmut ban iohi ia ka ba ka long kaba pher na kaba la iohi ia ka ha ki snem shuwa ba kan ioh la ka jinglaitluid ha ka snem 1947.

Hangne ngin pynieng ia ka dur jong kawei napdeng ki khun kynthei ka Ri India, kaba ngi

ki nong-India ngi lah ban kop ia kiwei pat ki ri ne ki hima ka pyrthei ba kin sei kawei hapdeng jong ki kaba kum ma ka Kane ka dei ka Srimati Vijaya Lakshmi Pandit, ka para tr i u Jawaharlal Nehru

Kane ka la don mynt saup ew s n snem hynrei ka khmat jong ka b d ka met ka phad jong ka ka dang um ka briew kaba dang laiphew ne laiphewsan snem ka rta, Ka long ka briew kaba smat, kaba shalak ha ka trei ka ktah, naduh ka jabieng haduh ka kti ka kjat. Buh ha khmat jong ka kano kano ka kam ne kano kano ka jingeh, ha ka rukom ba jai jai, kum ka kor ba radbah bad ba ni ka la dep khala khala ka kam.

Ha ka por ba ka Sorkar Phareng ka dang synshar ia ka Ri India, ha ka jingialeh bajur hapdeng ki nong India, bad ka Sorkar, ki rangbah nongialam jong ka ri ki la shah kem lajan baroh bad la set phatok ia ki. Ha kito ki sngi, haba ki rangbah kiba tbit kim don shuh ha madan, ki kynthei ba shynrang mynsiem ki la mih madan ban ialam ia u paidbah. Ka Sorkar Phareng kam shym la pyllait wat ia ki kynthei ruh. Ka la kem ia ki bad ka la set phatok ruh ia ki. Bun ki kynthei khun bakhraw ka ri ki la shah set phatok, bad kawei hapdeng jong ki dei kane ka para u Jawaharlal Nehru, ka Srimati Vijaya Lakshmi Pandit

Ha ki khyndiat snem ba ka Ri India ka la im kum ka hima laitluid, ka Srimati Pandit ka

iatrei kum ka Minister jong ka Sorkar India, ka *Ambassador* (Noogkit Tiensyiem) jong ka Ri India ha Russia, ka nongmihkhmat ka Ri India bad ka ioh long President ruh artad ha ka U. N. O. (United Nations Organisations) kaba long ka dorbar bah jong ki hima ka pyrthei baroh. Hadien kata, ka shong ha ri Bilat kum ka nongmihkhmat ka Ri India ha kato ka hima, ha kaba ki ktien jong ka hangto ki long ki ktien ka ri India.

Hapdeng ki kam kiba khraw kiba kat kine kiba ka bat, kiba don ruh ki jingkitkhlieh kiba khia, ki bud ki jingiaroh ia ka rukom jingtrei bad jingpyniaid kam jong ka baroh shilynter kat sha kaba ka leit bad kat ha kaba ka buh la ka kti.

Kaba sngewphylla eh shaphang jong ka ka long ba ryngkat bad ki kam kiba khraw kiba ka don ban trei, kam klet ia ki kam khutia kiba rit. Ka synshar bha ia la ki khun bad ia la ka ïing ha kata ka rukom ba ka ïing ka sem ka dap da ka jingphuhmut phuhmat lynter. Ka long kaba nang bad kaba stad haduh katta katta ban pynlong ia ki phyllaw ïing jong ka ki kper syntiew kiba itynnad, ban pynbeit pynitynnad ia ki kamra ka ïingshong jong ka haduh ba ka iing kan da long kat ka ïing.

Nangta shuh shuh, kam shaniah ia ka ïingshetja tang ha la ki shakri shakor. Ka long da lade hi ka nongshetja shetjyntah kaba phas

klas. Ka ïing jong ka ka long kaba ju shait wankai ki lok ki jor, ki riewdonburom surom, bad man ka por ba ka ai sha ki kam ju duna ei ei ban buh hakhmat jong ki. Kane kam dei namar ba ka la kynshew lypa ki jait jingbam kyrhai ha ïing jong ka, hynrei namar ka jingnang jong ka ban pynkhreh jingbam.

Haba ki riew radbah nongialam jong ka ri ki dang iashongkai bad ka, ban iakren sngewbha sngewtynnad, teng teng, ban iarkhie iasammut, ka Srimati Pandit, khalu khala ka la poi sha ïingshetja ban shet jingbam bad khalu khala kane ka la wan kren kai krenbiria. Ka lah ban shet ki jait jingbam kiba bun rukom tang ha ka por kaba khyndiat eh, ym lap ba iohi satia mynno ka mih, mynno ka shet, mynno ka thet kti bad mynno ka rung. Ki nongshet jingshet kiba nang, haba ki shet jingshet ki da thew ia ki jait jingkhleh bad muali musla da ka shamoit bad ki sa khleh bad khñoit da ki tiar bad da ki kti biang - pa - biang, hynrei ka Srimati Pandit ka pyndonkam tang da ki kti—ka nang ban antad haduh katta ba khuk khak ha ka por ba lyngkot ka nang ban khleh ban khñoit bad pynmih bun ki jait jingbam ha kajuh ka por. Sa kawei pat, ka long kaba lah ba ki briew kiba nang kin shet jingbam kiba bang haba don ki jait jingkhleh kiba biang, hynrei kane ka briew kaba shalak ka khlieh bad ka kti ka kjat, ka nang ban pynkylla ia ki jait jingbam tang ha ka shikhyllipmat tang kat na ki tiar kiba don.

awei na ki khun kynthei jong ka ka iathuh ba i kmie jong ka i lah ban kylla jingbam jingkhawai na ka ei-ei ruh em.

Ka jingim, ka jingtrei bad ki kam jong ki briew kiba khraw ka ai shibun ki jinghikai ia ngi kiba dang kham rit ba ngin iabeh shaphrang ban kiew ia ki bun jait ki thiep ka jingim.

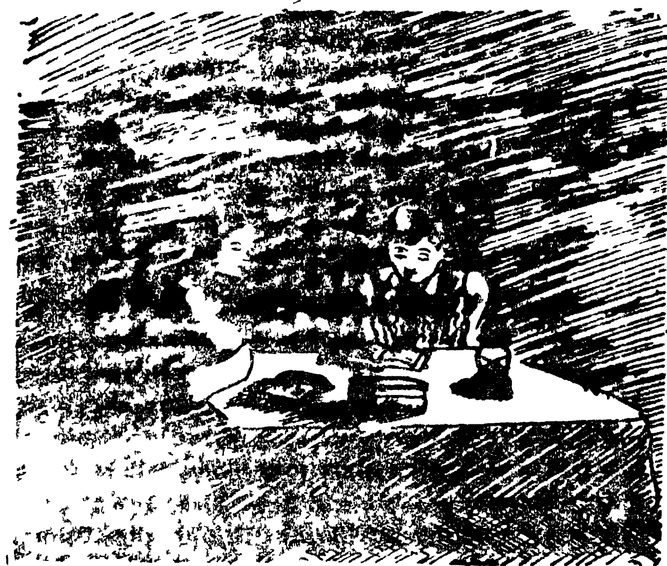
LYNNONG XV

KA JINGIAIMINOT.

Ki khynnah haba dei ba dei ki tharai ba ki long kiba nep jingmut, bad kumta ki mut ba ki lah ban nang kloi ia kaei kaei. Lada phi don kum kata ka jingmut, beh noh ia ka shisyndon namar ka long kaba pynsniew. To kut la ka jingmut ba phim lah ban pyndep ia kano kano ka kam hynrei tang da kaba trei minot; namarkata to sdang ia la ka kam shisyndon

Ym don ka jinglong kaba kham pynsniew ia uba pule ban ia ka jinglong albia—ym don jingmlien kaba kham pynjot nalor kane; pynban ka long kaba jem shibun ban mlien ha kane ka jinglong, bad ka long kaba eh eat ban lait noh na ka. U briew uba leh albia u kylla long mian-pamian uba jaipdeh hi Bad kumta ka phawar jong kito ki riewkhlaw ka ong, un sngew bad un ong ruh de, "Ban ia kaba phot lah kaba iaid, ban ia kaba iaid lah kaba ieng, ban ia kaba ieng lah kaba shong, bad ban ia kaba shong lah kaba thiah".

Ngi dei ban sngewsynei shibun ia uba alhia; naba kumjuh kumba ki ju ong ba don ka jingsngewbha ha ka jinglong lamwir kaba ym don kiba tip shaphang jong ka lait tang kiba lamwir hi, kumta ruh don ka jingsngewjynjar ha ka jinglong alhia kaba ym don mano mano ba sngewthuh tang u alhia hi.

"U para jong phi u la iap ba u pang kumno?" u la kylli u Spinola ia u Saheb Sir Horas Bier. U ruh u la iathuh, "U la iap namar ba um don ei ei ban trei keiñ.

"Shisha", la ong u Spinola, "kata ka bang ban pyniap ia uno uno u briew". Phi ruh to

phet iap noh na ka jinglong alhia kumjuh kumba phet na u seiñpuh.

Don artylli ki phawar kumne : "Tang uwei u ksuid u pynshitom ia uba minot, hynrei don shihajar kiba pynshitom ia uba jaipdeh". Kata kawei. Sa kane ruh : "Ha la ka sngi ju pynshoi ia ki briew da u soitan ; hynrei uba alhia u pynshoi pynban ia u soitan". Ha sngap !

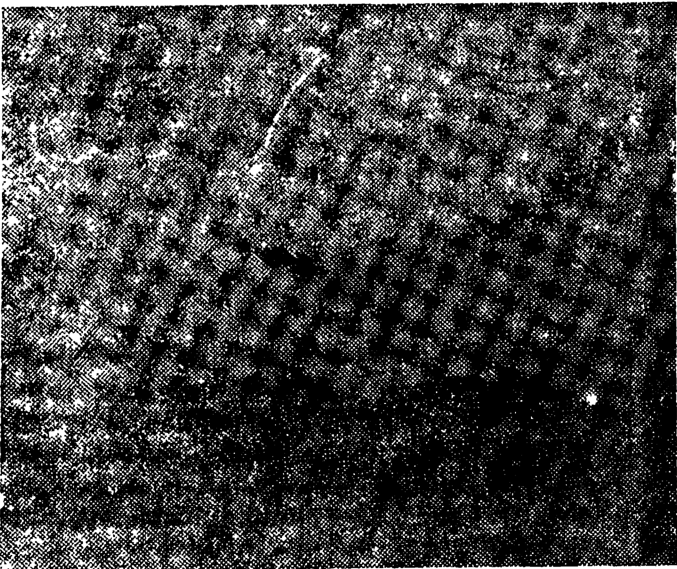
Kynmaw ruh ba ka jingminot ka pher shibun na kaba shu thurmur. Phi lah eh ban leh thurmur khlem da minot, bad bunsien kiba alhia ki leh kumba kyrkieh eh. Uta u bym trei la ka jong ka kam, u shait pyrkhat ia kiwei kiwei ki kam ki bym dei la ki jong, khnang ba un pynklet ia la ka jingbieit, bad kumta u pynsngewbha ia lade. Hynrei uba minot um ju kyrkieh. U imat pynban kum uba lait por eh. Ah katno ka por ba ngi pynsyrwa haba ngim trei da ka rukom ba la buh !

LYNNONG XVI.

KI KHLUR.

Haba ngi khmied la ki khmat sha bneng, ha ka miet ba dum bnai bad ba shai, ngi iohi ia ki met bneng ba ngi khot ki khlur. Ha ka por mynsngi ngim lah satia ban iohi namar ka jingphalang ka jingshai jong ka sngi. Ngi pule ha ka Geography ba ka pyrthei ka long kaba pyllun. Te lada ngi ieng na kano kano ka bynta jong ka pyrthei—baroh sawdong ia ka,

ngin iohi kumjuh ia ki khlur ha ka por mynmiet. Ki riewstad ki iathuh ia ngi ba ka pyrthei jong ngi ka long uwei hapdeng kitei ki khlur ba ngi iohi. Lada ngi ioh ban leit shong ha uwei na ki khlur ba kham jan, ngin iohi ia ka pyrthei ba ka phyrnai kumba ngi iohi ia ki khlur nangne na pyrthei. Ka long kaba sngewphylla eh ba

ka pyrthei bad baroh ki khlur ki sdien ha suiñ bneng, bad kata ruh, ym tang ba la shu sdien hynrei ki jngi ha suiñbneng ha ka rukom ba sngewphylla katta katta. Ynda haba la ioh pule ia ki kitab Saians ngin sa kham sngewthuh kumno kine ki met ki lah ban neh, iaid bad ker ha suiñbneng.

Haba khmied la ki khmat sha jrong, bad ngi pyrshang ban ñiew ia ki khlur 1, 2, 3, 4, 5, bad ter ter, ngin shem ba tang khala khala ngi la ngiah namar ba kulmar bym lah satia ban bat. Ki don ki briew kiba iabeh ia ka nam bad ka burom ha ka pyrthei kiba la pyrshang da kaba ialeh minot bad ialeh tyngeh ban ñiew ia ki, hynrei shano, ym lah satia ban leh ei-ei. Ki la bun than haduh katta katta. Ki don kiwei pat kiba la pyrshang ban shu kheiñ ia ki da kaba shu ñiew ia ki shuwa tang kumba shi inshi sawdong katno tylli ki don, nangta sa multiply bad kheiñlang, hynrei kane ka rukom ruh ka long ka bym lah pyniaid. Ka jingbun ki khlur kam long tang kat kiba ngi iohi da ki khmat, ki don ruh ki khlur kiba iasyrtap hajuh bun tylli, kumno ngin tip ?

Nangta shuh haba khmih da ka Telescope kaba khraw tam bad kaba khlaiñ tam ha ka pyrthei, kaba don ha u lum Palomar ha Amerika kaba lah ban iohi wat ia ka jingshai ka sharak *lantern* lada buh ia ka jingshai 40,300 mail. Lah ban iohi ia ki khlur shuh shuh ba ki iasyrtap ia ka suiñbneng haduh bym lah shuh ban kot ka jingiohi wat da ka jingiarap ka bor kata ka tiar.

Naba kumta, ki jingpyrshang ki briew ban ñiew ia ki khlur ki long baroh kiba lehnohei suda. Ym lah ban ñiew ia ki

Teng teng ki khynnah ki ju ong ia la ki kmie : Ko mei ai khlur ia nga uwei : Ai seh mei

ha nga ia u bnai ban ialehkai. Ha kane ka rukom kum ki khyllung, ki don ki briew kiba pyrkhat ba ki khlur ki long kiba rit, bad u bnai u long uba khraw tam.

Ki riewstad da la ki jong ki rukom jingkheiñ jong ki ki lah ban thew ia ka jingjngai ki khlur bad u bnai bad ka sngi ruh na ka pyrthei. Ym tang kata, ki lah ban thew wat ia ka jingheh jong ki. Ki ong ba u bnai u long uba jan tam eh ia ka pyrthei jong ngi tang 240, 000 mail ka jingjngai bad ka sngi pat ka don 93, 000, 000 mail na ka pyrthei.

Lada sam lyngba ia ka pyrthei marpdeng na kawei ka tduh haduh kawei pat kan jrong kumba 8,000 mail ; lada sam thliew lyngba u bnai kan long kumba 2,000 mail ; ia ka sngi pat, kumba 865,000 mail.

Uwei na ki khlur ba jan eh bad uba heh tam ki khot kyrteng u Jupiter, u jngai 390, 000, 000 mail na ka pyrthei jong ngi, bad lada khlong thliew ia u lah ban ngiam 1,000 tylli ki pyrthei ban thep ban pyndap ia kata ka thliew. Lada ngi lah ban leit ieng ha u Jupiter ngin khmih ia ka sahit bneng, ngin iohi kumjuh ki khlur kumba ngi iohi ia ki na kane ka pyrthei. Lada ngi leit sha kiwei pat ki khlur kiba kham jngai, ki don na ki kiba heh da ki lak bad million shah ia ine i pyrthei jong ngi.

Ha sngap ia ka jingphylla bad ka jingmaian jong kine ki met bneng. Ia ka tnat jingstad

Saians kaba iathuhkhana shaphang ki khlur, ki khot ka *Astronomy.*

Kawei ka jingkylli kaba phin kwah kylli ha la ka mynsiem haba phi khmih sha ki khlur ka sahit bneng ka long, kumno ki la long, bad mano ba la thaw ia ki ? Ym don jubab ia kine ki jingkylli lait tang kawei, bad kata ka long : "KI BNENG KI PYNBNA IA KA BUROM JONG U BLEI ; BAD KA SAHIT BNENG KA PYNI IA KI JINGLEH KI KTI JONG U".

LYNNONG XVII.

U LAPBAH.

1. **Hamar kumta kyndit shu lap,**
Ba dum ka bneng d'u l'oh ba tap ;
Ba l'er ka beh, te hap u slap ;
    La ïing la sem ki khang khyrdep,
    Ba l'er ba jur ka beh kyrthep.

2. **Ki ïing ki sem ki dum de ngaiñ,**
Sharak ki tbeh ; leilieh laiñ laiñ,
Ka ba ; pyrthat u tied thaiñ thaiñ.
    Te sympat jur kynther u slap,
    Ba um ia nur, lynti ka dap.

3. **Shatri ki kheiñ, ia knup ka kdiah,**
Ki trap ki her bad ki shylliah,
La kum ki sla ne kum phylliah,
    Ba her rosni phanur sha suiñ,
    Ba briew ha krem ki dem kum phuiñ.

4. Kiwei ha synrang maw ki rieh ;
Kiwei ha dieng kynshah la khlieh ;
Kiwei ki iaid, phar rymphat jhieh
Ki lum ki wah ki sawa da ka um ;
Riat bah ruh shaid da kshaid
pynsum.

LYNNONG XVIII

WAT TYNGKAI IA LADE NA KA BYNTA KABA BHA.

(Ka Prascovie)

Ha ki juk kiba la leit noh, ngi ju pule shaphang bun ki briew, tymmen bad samla, wat ki khynnah ruh kiba da ka jingjynsur mynsiem bad ka jingbymnang ban tyngkai ia lade, ki la kylla long ka jingkyrkhu kaba khraw ia la ka ri ha kaba ki don bad ia la ka ïing ka sem hi. Kawei na kum kine ki briew, ka la long ka Praskobi, ka khun jong uwei u nongialam shipai ha ka kynhun shipai Russia. Ia une u kpa jong ka la pynryngkangpar mynba ka Praskobi ka dang lai snem ka rta; kumta phi lah ban mutdur ia ka jingkordit kaba la wan jia ha ka ïing jong ki.

Ka Praskobi ka la duh ia ki jingsngewbha ka jinglong khynnah bad samla jong ka; ha ka jaka ba kan leit skul kum kiwei pat ki para khynnah ka la dei ban leit bylla sngi pynban ha lyngkha krai ki briew. Haba ka dang khynnah eh, kam pat da sngewthuh eh ia ka jynjar ka lanot ha la ïing, hynrei ynda ka la dap khatsan snem ka rta ka la sdang peiphang ia kiei kiei kiba la jia ha la ka ïing. Katno ka sngewlem ia la u jong u kpa haba ka da sngewthuh shai ba ka jingim jong u ka long ha ka jingma kaba khraw. Ki jingpynshitom beiñ ki dang ap ia u kpa jong ka bad ka la iohi shai kdar ba ka dei ban leh ei ei na ka bynta la u kpa katba kot ka bor jong ka.

Ka Petersburg ka la long ka jaka shong u Patsha Russia, bad ka dang jngai eh na Siberia, ka ri ha kaba la pynryngkangpar ia u kpa jong ka lem bad sa arngut kiwei pat. Ka la leit shat ha ka jingmut ka Praskobi, ban leit shata sha Petersburg ban pan map na u patsha na ka bynta u kpa jong ka. Ki kmie ki kpa jong ka ki la pyrkhat ba ka long ka jingpyrkhat kaba bieit than, bad kumta ki la khang iap khang im ia ka ban leit; ki la iathuh ruh ia ki jingma kiba khraw kiba ka lah ban iashem ha lynti; hynrei hapdeng kiba kat kine ki jingpyntieng, ka la kut jingmut skhem, bad ynda ka la ialeh bad shibun ki jingeh, ka la ioh ka lad ban leit sha Petersburg.

Dang step phyrngap, ka la song mlon la i jaiñ i nep, ka la sei i pisa kat iba ka don ei bad ka la mih bak ban leit sha kata ka shnong kaba jngai. Ha lynti ka la iashem bun ki jingeh kiba khraw, kiba la biang ban pynduh jingkyrmen ia ka, pynban ka la iaid shaphrang ka da ngeit skhem ba U Blei Un don ryngkat bad ka ha kane ka jingthmu ba donburom jong ka, bad ba khlem artatien u patsha hi un leh iaynei ia ka. Kam pat ju iaid ia kita ki lynti mynno mynno ruh; ki long ki lynti kiba dap da ki khlaw ki btap ha kiba ki jingma ki sp. Haba la kem ka miet bad ka thngan, ka ju rung sha ki ïingbriew ban ia kyrpad jaka sah ne jingbam ei ei, bad haba jia ba ka leit poi ha ïing ki riewbha mynsiem katno ka sngewshngaiñ, bad ka sngewim ka mynsiem jong ka; hynrei haba leit jia ba poi ha ïing ki riew dukhi khait, katno ba ka diaw bad ka noh

mynsiem, bunsien ka ju shah ki jinglehbeiñ bad ki jingkrenbeiñ na ki hynrei ka shu shah kum ka ksew. Shisien, ka la shah patrong wat ha ki ksew hi haduh ba ki jaiñ jong ka ki la jot rathai Kiba kum kine bad sa kiwei de ki jingeh ka la iakynduh, hynrei hapdeng kine ki jingeh baroh, ka kynmaw dngong ia la ka ïing ka sem kaba don hapdeng ki jingjynjar kiba khraw.

Ka Praskobi, ka thei jylliew jingmut, ka la ialeh haduh kaba kut bad kam shym la duh satia la ka jong ka bainong. Ynda ka la iaid bun sngi bun taiew, ka la poi ha ka jaka ha kaba ka la thew leit. Ka la sngewthuh ia la ka thait ka jrem, hynrei ka kamram kaba kham khia shuh ka dang ap ia ka.

Ban rung ha ïingbishar u patsha bad ban ioh lad ban ieng ha khmat jong u, ka long ka jingeh kaba palat hynrei kaba phylla ka long ba bun na kito ki nongap jingkhang ki la pyni ka jingsngewlem ia ka bad ki la iarap lem ban pynpoi ia ka shaduh ka patsha hi. Kane ka patsha ka la long kaba bha mynsiem bad ka la leh sbun ia ka Praskobi ; ka la iarap ia ka ban ioh lad ban ieng ha khmat u patsha hi. Katno ka jingsbun kane ka patsha, hynrei kita ki jingsbun jong ka ki ong namar ba ka la sngewthuh ia ka jingmut ba dukhuburom kaba la don ha ka Praskobi hi. U patsha u la shu peitthuh ia ka mynsiem kaba don ha kane ka khynnah, bad la u la long u briew uba eh, pynban ka dohnud jong u ka la jem hin-ly-hin, bad shisyndon u la kular ia ka

jingmap ia u kpa jong ka La nang pynkhih shuh-shuh ia ka dohnud u syiem haba u la sngap ia kawei pat ka jingkyrpad jong ka, ban map sa ia arngut ki nongshah pynryngkangpar. U patsha u la map ia kita-de bad u la phah noh ia kane ka khynnah ha kaba suk ; um shym la phah noh ia ka thylli, hynrei u la ai ka peisa ka tyngka shibun khnang ba ka lah ban poi ha kaba suk sha la ki kmie ki kpa.

La ngi bet ha ka jingjawummat, pynban ngin ioh ot pat ha ka jingkmen ; ka la long kumta bad ka Praskobi. Ka la leit phai pat sha la iing da ka jingkmen lem bad ka khubor kaba bha. Ki kmie ki kpa ki la pyrshang ban tyngkai ia ka, hynrei ka pat kam shym la tyngkai ia lade bad ka la aiti ban len katto katne na ka jingim jong ka, ban wallam jingsuk bad jingkmen ia kiwei pat.

LYNNONG XIX.

KA NOH KA LIKAI.

KA NOH KA LIKAI ka long kawei hapdeng ki kshaid ba itynnad tam ha ri Khasi Jaintia. Ka don shaphang sepngi na Mawmluh ha Phudwah Shyrten kaba hapdeng ka Tyrna bad Nongriat. Kumba long kiwei kiwei ki kshaid ha ri Khasi Jaintia, ka Noh Ka Likai ka itynnad eh ha ka por Synrai—ha ki bnai Nailar bad Nailur, bad lah ban iohi bha ia ka na Laitkynsew.

Ka don ka jingiathuhkhana tymmen shaphang kane ka kshaid, balei ba la khot Noh Ka Likai ia ka. Ka long kumne :—

Shisien ha kawei ka por, ha kawei ka shnong kaba ki khot ka Rangjyrteh, kaba don shaphang sepngi na Sohra, la don kawei ka briew kaba kyrteng ka Likai. Ka la long ka khunswet kaba duk eh Haba ka la samla bha, ka la shongkurim bad ka la ioh khun iwei i khun kynthei, hynrei u tnga jong ka u la iap noh shuwa ban dap snem ita i khun. Ka Likai ka la im shitom im jynjar haduh katta katta ban pyndap bam ia lade bad ia la i khun katba i dangrit. Ka la donkam ban bah bad la i khun haba ka leit bylla kitnong.

Ynda i la kham shait ita i khun, i la nang ban iaid bad ialehkai bad la ki para khynnah, katno ka Likai ka la kmen ka la phuhmut phuhmat wat la ka trei shitom katno katno ruh.

Te ka la jia ba ka Likai ka ioh tnga biang da uwei pat u briew uba la wan poi ha Rangjyrteh, tip nangno, na jngai bah, uba kam itnuh ne tip ei-ei mynshuwa. Katto katne por ki la iashongsuk shongsaiñ. Hynrei mian-pa-mian ka la rung ka mynsiem kauid ha une u briew. Haba ki iawan na ka bylla kitnong ne na ka thohdieng thohsiej, ka Likai ka wad shuwa ia la i khun, ka da thum, ka da doh da dait, nangta ka sa sliew ding ban khreh jingbam ia lade bad la u tnga. Une u briew u la khñium borabor

borabor, u da kynnoh bad kren tohmet ia ka Likai ba ka leh bymaniđñiew ia u. Shuwa ban mih na ïing rub haba leit shano shano, ka kmie ka da pynsum pynsleh, aibam aidih, pynsad pynkhyllong ia la i khun, nangta ka leit. Ka jinglehieit ka Likai ia la i khun ka la pynsngewskuiñ haduh katta katta ia u tnga jong ka.

Ha kawei ka sngi, ka Likai ka la leit kitnong marwei, bad u tnga jong ka u shong ha ïing. Ha ka por mynsngi, haba la kyajah briew ka shnong ka thaw, u la shim ia ita i khun bad u la pyniap noh. Haba u la lah pjiar ia ka snam u la shaiñ ia ki shyieng lyngkhot lyngkhot bad u la shet jyntah ia ka doh ita i khynnah. Ia ki shyieng bad ka khlieh u la leit bret noh bak shaduh jngai bah na ïing.

Shibit la jan miet ka kmie ita i khynnah ka la wan sha ïing, ka la sngewthngan sngewthait ian. Ka la kylli ha la u tnga. ‘ Shaei i khun ?” “Tip ei”, u la ong “dang myntan i dei ha phyllew, tip i la leit shaei ?” Ka kmie ka la pyrkhat ba i khun jong ka i leitkai sha ïing ki paramarjan, kumba i la ju leh haba kiun iadon La ïing Ka la kylli ia la u tnga, “Kumno, la ih ja ih jyntah ?” ‘ Hooid la ih,” u la jubab, bad u mih noh kumta hi na ïing ban leitkai. Namar ba la thngan eh, ka la kynrup sha ka pliang bad u khiew ja khiew jyntah nyngkong, shuwa ba kan leit wad ia la i khun.

Haba ka la bam, ka la sngewbang sat ia ka jyntah doh ba la shet sboh bha u kpa.

Ka la pyrkhat ba lehse u la ioh doh kñia naei-re-naei mynsngi, bad u la shet bang katta katta bym ju kham ioh doh la slem. Ka la bam haduh ban da eh pding ka kpoh.

Ynda ka la dep kaba thet, ka la shong bad ka la wad shangkwai, ban da bam kwai shuwa bad nangta ban sa leit wad ia la i khun. Ka tang shu tare ia ka shangkwai ka la lap da kine ki shympriahti artylli, ba la kum iehnoh klet uta u tnga jong ka mynsngi. Hangta la kumba pom u pyrthat, ka lynñiar kaw, ka da lympat ia lade hangta kum ban pyniap noh artat. La iamih ki lok ba na shnong na thaw ban iakylli iatohkit, bad haba ki la iatip, la kumba shoh khaw tyndep, kim ianang ong ne kren ei-ei shuh; dum ka bneng ka khyndew. Kata ka kmie, ba kam iap haba ka lympat ia lade, ka la shim kawei ka wait bnoh, ka la bat ha ka kti, ka la mareh lamwir, bad ka la leit nohiap ia lade sha riat bah. Naduh kata ka por ia kata ka riat bad ka kshaid la khot haduh mynta mynne, ka Kshaid Noh Ka Likai.

Haba khmih ban peit, lane wat tang ba shu bna ki briew, ne ba shu pule na ki kot ki sla shaphang ka Kshaid Noh Ka Likai, mano ba lah ban ym sngewlem ia ka Likai kaba pli kaba la shem ka tyrut ka smer kaba kat kane.

LYNNONG XX.

KA KHOT SNAIAP.

Ha kawei ka jaka la don ka jingiapun jingkieng na shiliang sha shiliang ka wah. Namar ba ka wah ka rit myntlang bad ka khlaiñ than mynlyiur la pun jingkieng noh myntlang, bad ki mawwah khohruh khohram ki paw ha jrong um por tlang. Kumta la ring tyllai na shiliang ka wah ban ioh buh jingkieng ne siej. Katba dang ring tyllai kumta kumta re-kumno uwei na kita u hap sbak na jrong halor ki maw bad mong ka met ka phad bad u la iap duh artat. Ki lok ki bapli ki la iahiar ha wah ban ring ia u sha madan, hynrei siaw u ngam shapoh um bad ym lah satia ban ioh ia u

Ynda mynmiet ki lok para ba iatrei ki la ialeit noh sha ki dara ba sieh harud um bad ynda ki la iabam iadih ki iasdang thiah noh. Katba dang sdang thiah uwei na kita uba ai jingtrei ia kita u la iohsngew ba u khot u briew ia ka kyrteng jong u U la thie bad u la lyngngoh ba dei ka jingsawa uba iap mynsaw. Bad kata ka jingsawa ka ong, "Kynmaw ban leit ai lashai mynstep ia ka bainong jong nga baroh ha i mei khlem pep ho!" Uta u nongai jingtrei de u la ong, "Hooid", bad ka jingsngewphieng ka khlieh ba wan ka jingkhot kyrteng bad jingkren da u nongiap.

Lashai dang step phyrngab uta u nongai jingtrei u la khie la dang ngut ngut, bad mar

mar u la mareh ban leit ai pynkloi kata ka bainong u nongiap ha i kmie jong u kumba la bthah da u nongiap.

Ynda leit wad ia u nongiap ban sei sha madan, lap ba um don shuh ha kata ka jaka, hynrei u la kie sa ha kawei ka thwei. Ki la ialeh ban iajagi bad ban sei ia u sha madan bad la ioh sei bluit ia u bad kumta la buh ia u ha kawei na ki dara ban pynthiah.

Uwei na kita kiba sei ia u u la ap miet ia u bad ka dih buaid namar ba la khriat ka leit ngam um bad ban kham duna ka tieng. Ynda u pyrshang twad ka pla ban dih sikret, u shem ba ym don shuh ba la lut. Kumta u la kren buaid ha uta u nongiap uba nangthiah lyngktop ha khap hangta. "Te mem ai sikret balei ko me ia nga haba nga la ngam shitom katto na ka bynta jong me ?"

Ka thei die sikret kaba shong buh dukan ha kata ka jaka ka la iohsngew ba riew, "Tuk tuk tuk", ha jingkhang bad ka jingong "Ko Bih sa leit ai sikret ho ha u Bah uba ap miet ia nga, hapoh dara ba u la lut sikret". Ka la lyngngoh haba ka la sngewthuh ia ka jingsawa ktien u nongiap. Da ka jingtieng ka la khie joit nangta ban leit iathuh ia ki lok shajan. Ryngkat bad kita, shimiet shimiet ki la ia leit wad ia uta u briew uba ap miet ha kata ka dara nongiap. Haba kylli ia u la u donkam sikret ban dih, u la jubab ba u donkam kein tang ba

u shu kren biria ha u nongiap, te hynrei, pleng u da leit phah shisha.

Kumta de la ai sikret ia u, u la dih sngewbha. Bad kita ki kynthei ki la ia leit wan noh sha la ling ban thiah.

Ynda la khie lashai mynstep, kat kiba leit sha kata ka jaka ring tyllai ki la iohsngew ia ka jingrwai jingsiaw jong uta u nongiap ha kajuh ka rukom kumba u ju leh haba u dang im. Bad kata ka jingsawa kynud siaw jingrwai ka jah noh hadien lai sngi ba la tep la thang ia u.

LYNNONG XXI.

KI RUKOM PUN JINGKIENG.

Ka kam pun jingkieng ha ri Khasi Jaintia ka long kaba eh bad ba ma shibun eh. Don ki jait jingkieng kiba la pun da ki tnat diengjri. La thung kawei ka jri na kawei ka liang bad kawei pat na kawei ka liang jong ka wah Ynda bun snem kine ki diengjri ki suh thied bad pyiar ki tnat, ki kner shaduh shiliang ka wah. Da ka ba pynsnoh bad pynbat ia ki, suki suki ki ia thaiñ para ma ki. Hadien hadien lah ban iaid halor jong ki kum ha i jingkieng doi doi.

Ha kiwei pat ki wah la thung pyngngam da ki dieng rishot heh hapdeng ki mawsiang. Ha kitei ki rishot la pynsnoh jingkieng da ki dieng

tylli ne siej na shiliang sha shiliang. Teng teng ka wah bah lyiur ka rat, ka rah bad ka rong ia ki bad kim ju neh slem.

Ha kiwei pat la thung pynbat da ki siej ki skong heh na kawei ka liang bad kumjuh na sha kawei ka liang U briew uba snah u kiew na kawei ka liang, bad uwei pat na kawei ka liang. Hamar ba ki kliar siej ki jem, ki kem bad khum ban teh ha shiteng suiñ kum ki shrieh. Kham bunsien ia kane la leh haba heh um. Namar lada leh ha ka por rit um haba paw mawbah, ka long kaba mynsaw lada hap halor ki maw.

Ki don pat ki jingkieng ha kaba la pun da ki maw lyngknep kiba jrong lter kum ki maw-bynna. Ia kine ki maw la pynsum na shiliang sha shiliang ka wah. Ka paw ka jingstad kaba khraw ha u Khasi hyndai kumno ban sum ia

kine ki mawbah na shiliang sha shiliang khlem ki bor jong ki riew mynta. U don uwei u maw jingkieng kum une ha lynti Jowai sha Jaintiapur, hynrei u la dkut noh ha shiteng. Don jingong ba u kheiñ ba iaid u hati.

Ha ka pyrthei stad mynta ia kine ki jingkieng la pun ym da ki tyllai, thri, jri ne jyrmie hynrei da ki nar bad sainar. La pun nar tylli na shiliang sha shiliang ka wah bad la pynbat da ki sainar ia ka jingbat bad jingker na baroh arliang. Ia ka madan lah ban siang da ki lyntang ne mawria. Ka jingkieng iaid briew ha Umshyrpi, Shillong bad Umkhen 6 mail na Shillong la leh kumne. Ia ka jingkieng iaid motor ha wah Umngot, Dawki ruh la leh syriem ha kane ka rukom.

Ia kiwei pat ki wahbah la thung da ki paia dew bilat hapoh wah. Ia ka um napoh wah ki pynrngat bad sa shna paia hangta. Ynda la shna kumne wat ki rel kiba kit da ki hajar mon ruh ki lah ban iaid khlem lei lei.

Ka jingkieng ha Howrah, lyngba ka wah Hugli ha Calcutta, ka long kawei na ki jingkieng ba pawnam ha ka pyrthei. Ka long kaba jlan ka pyngkiang. Ki tram, ki bus ki mareh na pdeng jingkieng. Ki kali kulai bad kali masi bordi ki iaid na krung jong ki. Ki paidbah ba iaid kjat pat ki iaid na ki rud jong ka na sha kadiang bad sha kamon.

Ia kane ka jingkieng la shna tang da ki nar. Hynrei lah ban khyllie ba kan plie kum ka

jingkhang ia ki jhad bah kiba iaid lyngba jong ka. Khnang ban ym iawit ei ei ki nongleit nongwan la buh por ban plie mynmiet mynmiet ia ki jhad bah ba kin iaid lyngba.

LYNNONG XXII.

KA BI BASUK JANAI.

1. "Nga sngew phi kren ia ri suk janai,
   Kynhun ki khynnah hangta ki phyrnai :
   Ko mei ! Haei sha ka don kata ?
   Hato ngin ym wad, ban iakmen shirta ?
   Ka dei haba phuh ki 'tiew sohñiamtra ?
   Na tnat ki jong ki ñiangbading ki ba ?
   —"Ym hangta, ym hangta, ko khun !"

2. "Dei haba don ki diengtlai ba kaweh,
   Bad soh ki ih ba dei sngi khlem sangeh ?
   Dei dewlynnong ba hapdeng ki duriaw.
   Hir hir ba beh 'er iwbih ha ki khlaw,
   Sim paradais la ki thapniang klew,
   Rong laiphew har sha ki ber ngi iohsngew?'
   —"Ym hangta, ym hangta, ko khun !"

3. "Dei mo ha ri jngai jngai bah hyndai,
   Ba wah ki par ha shyiap ksiar ba phyrnai ?
   Dei mo hangta mawkordor ki kyrhai,
   Ba shat jingshai na ki par mawlynnai,
   Dei shata, hana, ba phalang ki paila,
   Hangta seh mo mei, kata ka jaka ?"
   —"Ym hangta, ym hangta, ko khun !"

4. "Ne dei shata ba iaiphuh 'lawsyntiew
La kum u shyiap ba tuid u bynriew ?
Dei ruh hangta ba soh pai ki pahuh ?
Ka bam ka dih ruh kyrhai ym ju duh ?
Dei de hangta ba ki tuid ki wahduid ?
Ka dud ka ngap ba ki bam de khlempud
—"Ym hangta, ym hangta, ko khun !"

5. "Khmat kam pat shym iohi, te, ko khun jong nga :
Shkor kam pat shym iohsngew jingrwai thiang jong ka :
Ban mutdur ia ka, jingphohsniew kim lah—
Jingiap, jingkhuslai hangta jar ki jah ;
Por ym ju kheiñ ba sngi bnai kim ju sep,
Sha lyndet ki l'oh bym donshuh ki jingtep
—Dei hangta, dei hangta ko khun !"

LYNNONG XXIII.

U PHAN HA ASSAM.

Lah ban ong ba u phan ha ri Assam u don ar jait, u phan Shillong ne u phan Khasi, bad u phan Dkhar.

U phan Shillong u long uba heh bad ba lieh ba la ioh symbai na Bilat bad ba la sam symbai sha ki nongrep ka ri baroh kawei, hadien ba la pynroi bad sumar ia u ha Upper Shillong Farm. Kumba shiteng lak mon shisnem shisnem la die ia u phan shabar jong ka ri. Man ka snem ka ri Dkhar ka donkam bun hajar mon ia u symbai na ri lum namar ha ri Dkhar hi ym lah ban buh symbai ia u.

U phan Dkhar u long uba kham rit, uba eh bad uba pnah. Une u jait phan u kham kynrei ha ri Dkhar namar ba u long uba lah ban buh symbai ia u na kawei ka por sha kawei ka por wat kum ha ka por lyiur ruh. U phan Darjeeling u syriem shibun ia une u jait phan, namarkata ki nongrep sha dkhar ki ia it shibun ia u wat lada ka dor ka kham rem namar ba u kham bha ban ia u jong ki bad u long uba lah ban buh symbai.

Symbai :—Ki symbai kiba bha lah ban ioh na Upper Shillong Farm, bad katto katne ki jait Darjeeling ruh lah ban ioh.

Shuwa ban thung dei ban da khmih bha ba ki phan symbai ki long kiba bha bad ki bym don dak jingpang ei ei ruh. Lada u symbai um long uba shait uba koit, ka jingjulor kaba khraw kan long ha ka lyngkha baroh kawei. Ha ka shi-*acre* ka lyngkha yn donkam 8 haduh 16 mon u symbai bad kata ka long kat kum ka jingheh ne jingrit u symbai.

Kaba kham bha ka long ban thung ia u phan uba la lah mih lypa (sprouted). Da kaba thung ia u phan uba kum uta yn donkam sa khyndiat ka um ba un mih. Ban pynmih ia u phan, buh ia ki symbai ha ki syduk ne shang kiba lyngkot, bad pynpaw ia ki khmat shalor, nangta sa tap da u kynja phlang uba la iap bad pynskhem ia u. Lah ban thad ia ki ha ka sngi tad haduh ba kin da mih.

Ka ju long ka rukom ha kane ka ri ban thung da ki symbai kiba rit kiba ki khot 'ki ksaiñ hynrei ka jingmih ka kham bun shibun da kaba pyndonkam da u symbai ba kham heh.

Ka rukom ai sboh :—U phan u donkam ia ka khyndew kaba ni bad ba pait bha, bad ka bym long um.

Dei ban lur ne puh ia ka khyndew haduh kumba 9 inshi ne, haduh ba kan da lwet bha. Te per, ruid da ki nur kiba jyllew kumba 6 inshi ha ka jingjngai kumba 2½ phut kawei na kawei, thep sa ka eit m[illegible]ei kumba 250 haduh 300 mon shi-*acre* ha kine ki nur bad tap stang ia ka da ka khyndew. Halor jong kane buh ia u symbai ha ka jingjngai kumba 1 pruh 8 inshi. Ka long kaba donkam ba ki khmat kin phai shalor. Nangta sa tap ia ki da ka khyndew bad pynmadan bha, khnang ba u symbai ún long 2 inshi shapoh na sla khyndew.

Ia ka *bun* pat, ia u symbai la thung ha ki tbliew kiba tih kumba shipruh ka jingjngai kawei na kawei. U dpei ding u long ka sboh

kaba bha shibun eh ia u phan. U dpei u iarap ruh ha ka ban iada ia u na ka jingpynjot jong ki khñiang.

Lada kwah ban ioh u phan uba da bha shisha, ki sboh kiba shu shna hi lah ban ioh.

Ha Upper Shillong Farm la shem ba ka jingkhleh 100 ser jong ka *niciphos* bad 100 ser ka *sulphate of potash* ka long kaba bha eh ban ai ia shi-*acre* ka lyngkha ban ia kano kano kawei pat ka jingkhleh. Ia kane dei ban ai ha ki nur shitaiew shuwa ban thung.

Ha kine ki ri lum jong ngi ka por thung phan kaba kongsan eh ka long ha u February—March, bad sha ri Dkhar pat ka long October—November. Ym shym da don eh ka rukom ba pyrkhing ia kane namar ki nongrep hi ki la tip ia la ka jaka jaka.

Haba u jyntang u la jrong kumba 6 inshi la dei ban tap khyndew ia u haduh 4 inshi ka jingjrong. Mynta ka laiñ thung phan ka la at bad ka jaka hapdeng kine ki laiñ ka la long nur. Lada u phan u khie bha la dei ban ai khyndew biang sa shisien hadien lai taiew. Kane ka long kaba donkam shibun khnang ba un kham roi,

Haba u phan u phuh syntiew u dohmet shapoh khyndew u rit shibun, Khlaw ia u ynda haba u jyntang baroh u la iap. Hadien ynda la khlaw, uno uno u met uba ipang ne shah ot da ka mohkhiew dei ban buh kyrpang, ym bit lano lano ban iakhleh bad kiba bha.

LYNNONG XXIV.

KA KHEIT KWAI KHEIT TYMPEW.

Sha ri War ki briew ki im da ka rep soh, pai bad kwai tympew. Ki diengkwai ki long kiba rit, jrong, jem bad jwat. Hynrei kim don tnat. Ki syriem ia ki dieng tlai ha ka jrong itynnad jwaiñ. Bunsien la ju thung khah ia ki, ba ki ia jngai kumba saw, hynriew ne phra pruh uwei na uwei pat.

U diengkwai um don tnat, hynrei u don da ki sla syriem kum ha ka rukom ka kait. Katba ki sla ki nang tymmen, ki tlor, khliah bad ki hap noh. Ia kine ki khot ki dopwai. La tam ia ki bad la pyndonkam kum haba song jasong.

Haba u briew u kiew kwai u shait kiew tang na uwei u dieng kwai bad um ju hiar khyndew shuh, hynrei u jam ne kab na uwei u dieng kwai sha uwei pat. Ynda u la dep-ma-dep ka kheit kwai na uwei u diengkwai, u pynkhih ia u dieng kumba beh lyer. U pangah bad u pawang la ka met shane shatai halor dieng bad da kaba leh kumta u dieng kwai u nguh ngon shajan uwei pat uba hajan. Hamar hangta u rynsied pjong halor uwei pat u dieng kwai, u kem ia u bad bat skhak ha ka met u diengkwai.

Nangta u sdang-pa-sdang ka kheit kwai na uta u dieng. U khyllad ia u kwai shinat shinat da ka wait bnoh bad pynhap shapoh khyndew. Haba leh kumne, u kwai u pra bad hap phrew-

rew-rew la ka jong ka jong. Haba kwah ban pynsah wainat, kata ki shu bnoh ia ka nat ha u bnoh uba jrong bad pynhap suki jai sha khyndew.

Ha kane ka rukom u leit na uwei u diengkwai sha uwei pat. Ñiar ba u nongkiew k vai un hap. Lada u hap ki sngi jong u ha kane ka pyrthei sngi kim slem shuh.

Kiba snah kiew kwai ki kiew beit tang da ki kti ki kjat. Ki khap ia u diengkwai da ki kjat bad sa kyrsih ksuiñ arted syriem kumba leh u ñiangñiuh. Hynrei ki bym da snah bha pat ki teh tyllai lyngkhot na ki ryndang kjat bad ki sa kiew. U tyllai u iarap ban ym syntuid kynsan lada jia ba thait ne tlot ha shiteng dieng.

Ia u tympew pat la thung ha kjat ki diengbah diengsan. Une u pur kum u jyrmie baroh sawdong u dieng bad par shaduh khar eh.

Ki nongkiew tympew ki shait stah ia u dieng pateng pateng man ka shipruh ei ei ban ioh buh ka kjat haba kiew. Ia u dieng uba beit suiñ khlem tnat la ju kyoh kyrdan kumne. Hynrei kaba phylla ka long ba ine i jingstah kyoh i long tang hapdeng shikti duh ; hynrei u briew uba snah kiew dieng u la biang tang la ioh buh khyndiat ka kjat.

Kim ju rah tari namar kim donkam. Ki shu iehnoh pynnep kawei ka tyrsim'ti-kmie bad ki sa dkhat ne khlad ia u tdong tympew da ka

tyrsim 'ti-kmie bad ki sa dkhat ne khrai ia u tdong tympew da ka tyrsim iong joug ki hapdeng ka 'ti-kmie bad 'ti-kdew. Ha kane ka rukom u nang khlaid tympew arted-la-arted haduh kliar.

Kane ka kam kiew tympew ka long kaba ma shibun. La don bun kiba iap ha ka kheit tympew. Shisien uwei u briew u kiew kheit tympew ha uwei na kine ki dieng, Ha trai u dieng don ka wah, ki mawbah, bad ki mawria khohruh khohram bad hajan jong ki don u shyiap wah. Shu sung-ly-sung u hap na jrong dieng ba leit lait ka kjat, bad u hap da ka kpoh halor u mawsiang, pait ki snier baroh.

Shisien, uwei pat u ryngkang na ka tnad dieng ha kawei pat, lait bran ka kjat, u shu hap iar ly-iar shapoh bad sahkut shak ha ka tnat dieng U iaksaid nangta bad hap sa shisien hap hapoh khyndew sbak, kheiñ ka shynrang kjat bad ki stad dawai ki la khum la teh da ki kynbat lum bad ka wan bor biang suki suki.

Shisien pat, uwei u kiew kumta ha kliar u dieng tympew. Hamar ba u mut ban jam ha kawei ka tnat, shu lait ka kjat bran shabar. U hap sur-ly-sur sha trai dieng bad u leit hap hamar u shyiap wah, shu sahkut tden hangta. Da kaba eh ba u lah ban mih pat nangta ba la tyrsaiñ rip baroh shiryniong. Ynda u lait nangta u la sngewlyngngoh ba shu dang bha la ka sngi.

Kiba kum kine ki jingjia ki jia ter-shi-ter ha ki thaiñ ri War jong ngi sha ki khap ri dkhar, bad ki jingshem ki long ha ki rukom rukom ba ym iai lah lum ne iathuh shaphang jong ki.

LYNNONG XXV.

U CHRISTOPHER COLUMBUS.

U Christopher Columbus u la im mynta kumba 400 snem ba la lah. Ha ka por jong u ki briew kim pat shym iaid kylleng ia ka pyrthei kumba ki leh mynta. Ki riewstad hyndai ki

U Christopher Columbus Bad ka Jhad jong U.

don ka jingtip ba ka pyrthei ka long kaba pyllun bad ki lah ban kheiñ antad katno ka jingheh pyllun jong ka. Hynrei ym pat don uta uba la nud ban iaid tawiar ia ka pyrthei baroh kawei.

Ha kata ka por, ka jingkhaïi ka ri Europe bad ka ri India ka jutshibun, hynrei ki nongkhaïi na ri Europe ki ioh ia la ki mar ki mata India lyngba ki nong-Arab bad Persia. Ki la ju kwah ban wan khaïi hi da lade; hynrei kim don lynti ia ka ban poi sha ngi.

U Columbus, kumba 18 snem lynter, u la imsngi dngong da kumno un poi sha ri India. U la pyrkhat ba dei ban shu king da ka lieng na sha sepngi ha ka jaka ban wan na sha mihngi. U la ngeit ba ka pyrthei ka long kaba pyllun. U shait iohi ba ka sngi ka mih man ka sngi na mihngi bad ka sep sha sepngi. Hadien kumba khadar kynta ka wan pa ka wan phai biang na shajuh. Lada ka pyrthei kam long kaba pyllun, da kumno ka sngi kan mih biang na shajuh?

Kawei pat, haba u ieng harud duriaw u iohi ba ki lieng kiba wan na jngai ki wan mihpaw shuwa ka khlieh, hangta suki suki mihpaw sa ka met baroh kawei. Kumjuh ruh haba ki lieng ki leit na ryngkew sha duriaw ki jah shuwa ka trai hadien kata sa ka khlieh. Lada ka pyrthei ka madan, ki lieng kin nang rit nang rit haduh ban ym iohi shuh ia ka. Kim dei ban jah kumta, shuwa ka trai hadien sa ka khlieh.

Kumta u la sdang ban pynkohnguh ia uwei u Syiem Europe hadien uwei pat ba lah ban poi sha ri India da kaba king na sha sepngi. Bun ki la sngapthuh ia u da kaba sngewphylla.

Don ki riewstad kiba ong: Tharai mynta ki lieng jong me ki nang leit nang leit hangta ha

duriaw bad ki nanghiar nanghiar ia ka jingpyllun ka pyrthei ; kan poi ka por ba kin hiar haduh ba kin ym lah wan phai shuh. Ha lehse, kin sdien da ka trai lieng ha sla duriaw bad thung ka khlieh shapoh Siamra, hangta yn sa long kumno ?" "Koit" ki ong, 'to khie ieng khlieh ha suiñ tang ma me ; ngi te yn nai".

U la thap bieit shiphang hynrei la katta ruh u im jingmut triang ia ka ban pyrshang.

Khatduh khatwai, ka Syiem Isabella ka la mynjur ban ai lieng ia u ban leit bad u la leit. Ha shiteng lynti u la shem bun ki jingeh. Ym iohi ryngkew shuh bun bun sngi. Bad don ka por ba u thyrnia maknet, ba ju kdew beit shatei u nangkylla phai shatei lam mihngi. Kane ka la pynshephtieng her ia ki para nongking lieng. Hynrei hadien bun sngi u la poi ryngkew, bad ia ki dewlynnong ba hiar lieng u khot noh ki dewlynnong India. Haduh mynta la ai kyrteng "West Indies" ia ki ban pyniapher na ki "East Indies" kiba hajan India.

Ynda u wan phai bad la ki mrad ki mrang, ki ksiar ki rupa, ki rong ki rup ba phylla ha ka proseshon ban leit sha khmat u syiem bad ka syiem, la peit lyngngoh lut u paid nongkhmihkai bad ka jaw dud artat.

La don ka khawai dawai bah ha lingsyiem kum ka jingai burom ia uba la shem ia kata ka pyrthei thymmai. Ki bakhraw batri kiba iashongbam ha ka miej lem bad u ki la sngewbishni

ia u na ka burom kaba khraw kat kata ba u ioh. Ki la ong, "Lada mem shym la leit ma me ruh, ngi lah hi ban shem ia kata ka khyndew thymmai ba me sarong ban iathuh.

"Haba kumta" u la jubab, "mano ba lah napdeng jong phi ban pynieng ia kane ka pylleng hangne halor kane ka miej ?"

Uwei hadien uwei ki la iashim ban pynieng ia kata ka pylleng, hynrei ka kyllon tyllun lkhoit-shi-lkhoit.

"Wa", u ong, sa tang ia ito ruh phim lah ? Katta ruh phi ong phin leit shem pyrthei thymmai ma phi ? U la beiñ,

Ki la sngewrem bad phai ktien kylla, "Hato leh ma me, me lah ?"

"Wa !" u ong, "ym lah balei ? Kaba jem eh ! Wallam ia ka hangne".

Kumta de ki la ai pynkloi ha u. U la shim ia ka ; u la pynpait phrok khyndiat ia ka dong pylleng bad sa pynieng kneng.

"O" ki ong, "ia ka ban da leh kumto, te ym lah heit ?"

"Te shata ruh", u kem ktien kylla sa ma u, "lada ngam da pyni buit ma nga kumno ban leh, phin ym lah".

Bad ki la shu iarem noh.

LYNNONG XXVI.

KA JINGIAM BRIEW KA KMIE

1. Ko Khun jongnga, Sier Lapalang,
   Ko khun bhabriew, ko khun lamphrang :
Hangno phi don, kynrad ka mei,
   Hangno phin ieh i 'i mei marwei ?

2. Ko khun, nga la her mynsiem hi,
   Haba phi kiew sha Ri Khasi ;
Hynrei ba kan jia ka sohsat,
   Haduh katne ngam ju pyrkhat.

3. Naduh ba kha nga ri kyndong,
   Ha kaba iaid ba thiah ba shong ;
Nga bud kylleng ha kti ha kjat,
   Ba mynsaw ia phi kan ym ngat.

4. Dem diap ban kheiñ ki sngi ki bnai,
   Bad bud jingsan jong phi nga brai ;
Katno nga sngewphuhmut phuhmat,
   Haba nga i ba phi khiah krat.

5, Nga kdang ban peit tang ia u khun,
   Ba paw khmat eh hapdeng ba bun ;
Ym don, nga i ba phieng ba phuh.
   Kat u khun nga naduh haduh.

6. Sha ri Khasi phi kwah leit kiew,
   Jangew jathang ban mad ban iw ;
Ki lok, phi ong, ki ong u bang,
   Bad phi sha lum ban kai phi thrang.

7. Phi ong ruh don langñiuh langkhaiñ,
   U bym ju long ha la ka thaiñ ;
Ka 'er batesi batemon,
   Hangta ka beh hangne kam don.

8. Nga la ong, "Khun ynnai leit kiew.
   Sha lum Khasi sha ri ki briew !
Shong ha la khap ri lum ri thor,
   Bam la u khah bam la u nor".

9. Hynrei ha ka jinglong samla,
   Phim sngap ka kmie phim kheiñ jingma ;
Phi kiew bak sha ryngngi Shillong,
   Ban wad ia u jangew kynthong.

10. Haba kumne seh, khun, mynta,
    La dum ka bneng khyndew ia nga;
Dohnud ka kmie la pait arliang,
    Hadien, ki briew kin iathuhtang.

11. Waw, ka la shet ka tieh pongdeng,
    Ia ka rynieng u kynrem reng;
Waw, u la kjit u nam sarang,
    Ia ka mynsiem u Lapalang.

12. U briew b'la ieng ka ksaw ka kpong,
    U risa ha ryngngi Shillong;
U phawar sier artat lynti,
    Ba ia phi ka la kut ka sngi.

13. Ma nga te, khun, Sier Lapalang,
    Tang kheiñ burom kat sha ba shang;
Ban lei ngan im shuh ha pyrthei;
    Ngan iap ryngkat ha ri nongwei.

LYNNONG XXVII.

KA JINGIATHUHKHANA SHAPHANG ARTYLLI KI NONGBAH.

U Richeleu u long u nongsaiñ hima uba pawnam jong ka ri France, u long ruh uba khatduh na ki jait bakhraw batri ban bat ia ka bor hima shuwa ban khie ka jingkhih hima ba shyrkhei kaba la lah ban pyaduh khoit ia ka bor jong ki hapoh France.

Mynta ngan iathuh shaphang kawei ka jingjia kaba sugewtriem kaba la jia ha kata ka por

khih hima ha France, bad ia kata ka jingiathuhkhana la khot, "Ka Jingiathuhkhana Shaphang Artylli Ki Nongbah", kata, ka London bad ka Paris, ba la iathuh da uwei u Phareng uba kyrteng u Charles Dickens.

Uwei u briew na France, uba kyrteng u Dr. Manette, u la shongkurim ia kawei ka samla kaba na Bilat bad ka la ioh iwei i khun kynthei iba kyrteng I Lucy. Ha kawei ka sngi ha ka por ba I Lucy i dangrit bha, la wan khot ia u ban leit sumar ia arngut ki nongrep kiba duk kiba ialong shipara ba ki la don ha tmier ka jingiap, namar ka jingshah lehbeiñ ha uwei u jait bakhraw. U Dr Manette u la sumar bha katba lah hynrei baroh arngut ki la iap tang hapdeng khyndiat por.

Uta u kur rangbah kata ka jait bakhraw bad u para jong u ki la pyrshang ban pynbam tyngka ia u Dr. Manette khnang ba un ym iathuh briew shaphang ka daw ka jingiap jong kita ki arngut shipara, hynrei um treh ; namar ba um treh la teh la khum ia u Dr. Manette bad la set ha kawei ka phatok kaba dum bad ingiew kaba kyrteng ka Bastille, khlem da ai lad wat tang ban leit khublei ia la ki khun ki kti ruh. Ka lok u Dr. Manette kam shym im slem namar ka jingpaitdohnud, bad la iehnoh khunswet ia ka Lucy hapoh ka jingsumar u Mr. Lorry uba long u riewaiñ bad u lok uba iaieit eh.

Ia u Dr. Manette la ju pynsaja da kaba ai jingbam malu mala lyngba iwei i thliew tang ba

un im U la shitom bym lah batai shuh, kumta tang ban pynbyrngia ia ka por u la kyrpad na u rangbah phatok ban ai ia ki tiar suh juti bad ka ben. U la im hangta khadphra snem kynthih, uba pli une u la phuh ñiuhlieh bad raikhoh kum ka nap. Namar ka jingjynjar sat ba u la shah, u la tim ia ka jait Evermonde baroh kawei ban iap noh, namar ka dei kata ka jait bakhraw kaba la pynshitom ia u, u la thoh ia kata ka jingtim jong u bad buhrieh hapoh u maw kynroh hangta hi ha phatok.

Kane ka kynhun paitbah ka la ialeh ban knieh noh ia ka bor synshar na ki bakhraw batri bad na ki syiem namar ki ban beiñ than ia u rit u ria. Ha ka por ba la pyllait na phatok u Dr Manette u la long kum uba lamwir; um sngewnang shuh ban leh kumno kumno ruh, u la kham sngewkwah pynban ban leit phai biang hapoh ita i kamra ba dum hapoh phatok. Hynrei ha kane ka por ka khun jong u ka Lucy ka la iohsngew ba la don uwei u tymmen uba la lait na ka phatok Bastille. Ma ka bad u Mr. Lorry ki la mih bran bran na London ban leit sha Paris namar ka la leit shong noh ha London tang shu i p ka kmie jong ka.

Ha Paris ka Lucy ka la lap ia u Dr. Manette hapoh ka jingsumar u rangbah phatok, hynrei um ithuh satia ia la ka khun. Ka Lucy, ka tang shu iohi ia la u kpa uba la jah, ka la dem ha ki khohsiew jong u ka da doh da dait. Haba u Dr Manette u la iohi ia ka khmat jong ka ba ka

don ka maiñ ka kmie, u la ithuh shisyndon ba ka dei ka khun jong u, da ka jingkmen u la jawummat bad u la tipbriew biang. U la kohnguh ruh ban leit noh bad ka sha London. Ki la sah ha London tang katto katne por, bad la don uwei u samla uba kyrteng u Charles Darnay, uba la ibha ia ka Lucy. Kumta ba hadien ki la iateh ktien. Une u samla u dei na ka jait bakhraw, ka jait, Evermonde, uba la phet shnong noh na Paris, namar ka jingisih jong u ia ka jait. U la iehnoh ia la ka spah bad ka jingdon baroh ban pyndonkam na ka bynta kiba duk ha ri France, namar u tip ba u la ioh ia ki ruh da ka jingthombor. U la trei noh kum u rangbah nongshad.

Ha ka jingiakynduh ba nyngkong bad une u samla, u Dr. Manette u la sngewshitom jingmut maia aiu re, hynrei kata ka la duh noh haba u la iohi ia ka jingim ba itynnad jong u. La katta ruh u la iohi ia u slem bah hangno-re-hangno ha ki kynja jingjia ba sngewsih. Une u samla u la iathuh ha u Dr. Manette ba u dei na ka jait bakhraw, Evermonde, hynrei u la shah tait kur noh namar um iadei jingmut bad ki kur rangbah. U Dr. Manette u la sngewbha ia kata bad u la shah ban shongkurim ia ka khun jong u. U Darnay u la kwah bunsien ban iathuh ha ka Lucy ka tnga ba ieit jong u shaphahg ka jait tynrai jong u, hynrei u Dr. Manette u khang,

Dei hamar kane ka por ba ki paitbah ka Nongbah Paris bad ka ri France baroh kawei ki la wad ban pyniap lut noh ia ki briew na ki jait

bakhraw baroh, khamtam ia ka jait Evermonde. Ki la kwah ban ioh ia u Darnay ruh, ki la phah ktien sha u da kaba ong ba ia u shakri tymmen jong u, u Babette, yn sa khrai khlieh noh lada um wan ban iasaid na ka bynta jong u. Bran bran u Darney u la mih na London ban leit sha Paris. U Dr. Manette bad ka Lucy ki la lap ia ka jingshisha ba ki paitbah ki la riam khnang namar sa tang ma u uba dang sah ha ka jait Evermonde. Ki la kwah ban pynhiarkput namar ka jingbanbeiñ kane ka jait ha ka por ba dang don syiem ha France.

U Dr. Monette bad ka Lucy ki la bud mar mar ban leit pyllait ia u Darnay. U Dr. Manette u ngeit ba ki paitbah Paris kin sngap bad burom ia u. Ha Paris u la wad ia u Sydney Carton, u riewsaid uba pawnam, une u Carton u long u briew uba lyngkar bad uba tang ka buaid baroh shilynter' hynrei la ong ba u kham stad ban ia kiwei pat ki bym buaid. Bunsien u la ju beiñ iamrem ialade da kaba ong, "Um shun iano iano ruh hynrei tang ialade." Dei tang ha ka Lucy ba u pyndem, u burom bad u ieit, u nud ban ieh ia kano kano baroh na ka bynta jong ka. Ia kiwei pat ki briew u ju pyndom, u tim u tla da ki 'tien stad nia jong u, khamtam ia u Mr. Lorry um ju kwah ba un rkhiebeiñ ia u. Ka Lucy pat ruh ka shaniah ia u Carton wat la u long uba lyngkar; ka la aiti lut ia lade ha u ban iarap ban pyllait im ia u Darnay u tnga ba ieit eh jong ka, u Carton u la kular ban iarap katba don ka buit ka bor baroh.

Mutdur mynta katno u Darnay u don ha tmier ka wait khrai khlieh, namar ki nongbishar baroh ha kata ka por kim ju sngap ia ka nia u jait bakhraw hi, namar ki nongbishar kim dei shuh na ka jait bakhraw hynrei na u paidbah. U Carton u la sei lut la ka buit ka bor baroh na ka bynta ka Lucy namar u tip ba u Darnay u don ha tmier Nyngkong eh u la iathuh ha ki nongbishar shaphang ka jingshahshitom u Dr. Manette ia ka bynta u rit u ria ka ri France; nangta pat, shaphang ka jingiaineh ka Lucy ha la u kpa, bad ruh shaphang ka jingieit thop mynsiem jong ka ia u Darnay u briew uba la sha tait kur bad uba la long ruh u lok jong u kup shiliang u sem shiliang ka ri France, ba ma u bad ka kmie jong u ki la ei ia la ka spah ka phew bad ka jingdon jong ki baroh sha kiba dum ban siew noh ia ka jingbanbor jong ki kpa tymmen ha shuwa jong ki; hynrei kumno ki la shah lehbein pat ha u kur rangbah jong ki uba long u nongshun jong ki khunswet ki rangli ka ri France.

Une u samla nongsaid u la pynhun ia ki nongbishar. Ki paitbah ki la risa da ka jingkmen ha kane ka khyllipmat tang shu iohsngew ia ki ktien jali jaum na u Carton shaphang u Darnay; kumta la pyllait ima ia u Darnay. U Carton u la ialam noh bran bran ia u Darnay, u Dr. Manette bad ia ka Lucy shabar ka jingbishar ban leit noh shisyndon sha Bilat, ioh ki paitbah ki kylla biang pyrshah ia u Darnay. Katba ki dang khreh ban mih

noh na Paris, ki paitbah ki la ioh daw biang pyrshah ia u kpa jong u Darnay bad ka ïing baroh kawei. Ka sakhi ba ki ioh ka long lyngba ki kot ki sla jong u Dr. Manette hi, ba u la tim ia ka ïing baroh kawei mynba u don ha phatok. La kem bad bishar biang ia u Darnay. U Dr. Manette u la pyrshah ban len iap len im: hynrei haba la pyni ha u ia ki jingthoh ba u la thoh da la ka snam pyrshah ia ka Evermonde, um don lad shuh da kumwei pat.

U Dr. Manette u la lynñiar paitdohnud namar kane ka apot kaba wan hap ha ka jingim jong u. Bunsien u la mut ban pyniap noh wat ialade ruh haba u pyrkhat balei ba u la thoh ia kata ka jingtim jong u, namar mynshuwa u la mut ban pynsaja ia u kpa pynban la ngat da u Darnay, u khun, uba pli uba lui lui.

Ia u Darnay la set ha kawei ka kamra kaba kyrpang hapoh phatok tang shu dep bishar ban sa khrai khlieh noh ha ka sngi kaba bud. U Sydney Carton, namar u ieit eh ia ka Lucy u la kheiñduh ia lade, la u la tip ba ia lade ruh u don hapdeng ka jingma, pynban u la pynkhreh ban ioh *passport* na ka bynta u Dr. Manette, ka Lucy; u Mr. Lorry bad ia lade de ban mih noh ha kata hi ka miet ban leit sha Bilat. U la bthah jar jar ha u Mr Lorry ia ka buit jong u ban kit ia u Darnay ha ka por bym tip briew ha ka kyrteng u Carton bad phet bran bran sha Bilat. "Kynmaw," u la ong, "wat pynslem shikhyllipmat ruh na ka bynta ka Lucy, lane ka

jingleh jong nga baroh kan long lehnohei." hadien kata u la khublei khatduh ia ki baroh.

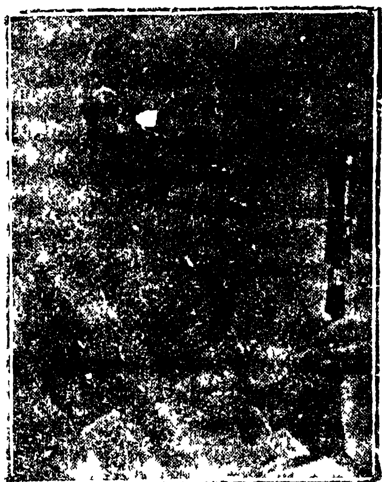
U Charles Darnay hapoh phatok u la kyndit haba u la iohi ia u Sydney Carton uba ka dur jong u ka long kum ka jong u hi thik. U Carton u la ong ia u Darnay ban thoh ia ka shithi katba u dang bthah. Katba u Darnay u dang thoh ia kata ka shithi, u Carton, da ka rumal ba la theh dawai pyniapler (Chloroform) u la set ia ka shyn tur u Darnay, bad ynda u la iapler u la phong ia lade da ki jaiñ u Darnay, ia u Darnay pat u la pynphong da ki jong u. U da pynsad pynbeit ia u Darnay; nangta u la khot ia u rangbah phatok uba la lah pynbam tyngka lypa, ban rah sha ka kali ba la ap lypa habar. U rangbah phatok, u la leh kumba la ong bad u la wan iathuh ha u Carton ba u lok jong u u la lait suk, hynrei u Carton u la sah marwei ban shah khrai khlieh ha ka jaka u paralok jong u ha ka sngi kaba bud.

Ka step kaba bud ka la phyrnai sngi bha, ki kjat sngi ki la doh ia u shñiuh rong ksiar u Carton katba u dang ieng ha ki jingjam ka jaka khrai khlieh. Ha kane ka por u la sngewkmen ban tip ba u lok jong u da shisha u la laitim, u la leh ia kane namar u la ieit eh ia ka Lucy. Shuwa ban shah khrai khlieh u la pyrkhat bad phaidien ia la ka jingim lyngkar jong u baroh shilynter, bad u la sngewhun ba u la lah ban leh ia kane ka kam kaba khraw shuwa ba un iap. Shuwa ban hap ka wait ha ryndang, u la ong,

"Ka la kham bha bun bun shah ia nga ba nga la ioh leh ia kane ban ia kiba nga la leh baroh ba ka jingim, ka long ka ïing kaba kham bha bun bun shah ban ia ki ïing baroh kiba nga la ju tip."

LYNNONG XXVIII.

U MOHANDAS KARAMCHAND GANDHI.

Hapdeng ki kyrteng baroh ba ki briew jong ka ri India ki tip bha, dei tang ka kyrteng **Mahatma Gandhi** lane **Gandhi**, kaba ki ieit bad sngewbang eh. Ka kyrteng trai jong u nadu̇h **khynnah** ka long **Mohandas Karamchand Gandhi**. **La khot bad kynmaw ieit ia u da baroh ki briew ka ri kum u kpa ka jaitbynriew India.**

namar u la ïm bad u la aiti la ka jingim ban shakri ia ka ri bad ban pyllait ia ka na ka jingshahsynshar ha ki nongwei, kiba long ki Phareng. Ym don ba lah ban leu ba u long uwei hapdeng ki briew kiba khraw tam kiba la mih ha ka pyrthei.

Ngan iathuh ia phi da kumno une u kpa ka jaitbynriew jong ngi u la ioh ia ka burom kaba kat kane. Ngam lah ban iathuh lut ia phi shaphang ka jinglong bad ki kam rangbah jong u. Phin sa pule shaphang jong u kham bniah ynda phi la kham rangbah. Ngan iathuh khyndiat shaphang ki sngi ka jinglong khynnah jong u kaba kum ma phi.

La kha ia u ha Porbandar, ha ka 2 tarik u Risaw ka snem 1869. U kpa jong u, u Kaba Gandhi, la um long uba nang ba stad na ka liang ka kot ka sla, u la long uba stad na ka liang ka bor pyrkhat bad ka jinglong ba bha. La ñiew burom ia u da ki briew baroh kiba la ithuh ia u, bad ka jingnang jingtbit jong u ha ki rukom pyniaidkam, ka la pynkiew ia u shaduh ba un long u Myntri Rangbah jong kawei ka hima trai ri ha ri India, ka Rajkot. Na kane ka jingiathuhkhana harum phin sngewthuh ia u, u long u briew uba kumno. Shisien, uwei u rangbah sorkar u la krenbeiñ ia u Syiem ka Rajkot ha khmat jong u. U Kaba Gandhi u la bitar lep, bad u la ong ia uta u rangbah sorkar ba um bit ban kren kum kita ki ktien. Uta u rangbah sorkar u la sngewbitar bad u la

hukum ia u ba u dei ban pan map, bad u la phah set phatok ia u katto katne kynta, hynrei la katta ruh um shym pyndem ban pan map. Ha kaba khatduh ym banse ban pyllait noh ia u. Uba shlur bad uba kohnguh kum uta, u dei u kpa jong u Mahatma Gandhi.

Ka kmie jong u ruh kam long kaba kai. Ka dei ka jait briew kaba donburom bad kaba riewblei naduh la ka tynrai jinglong. Kam ju pep ban leit man ka sngi sha ka templ lane ka ïingmane Hindu, ban leit sngap ia ka jingpule na ki Jingthoh Bakhuid ki kitap niam Hindu. Ka long ka briew kaba bat hok bad kaba bat pyrkhing katta katta ia la ki juban sha ki para briew ne sha la ka niam. Ka ju pynshitom khop ia la ka met ; kam khein wat la ka iap noh ruh khlem ioh pyndep ia la ki jingsmai bad ki jingkular ha khmat U Blei.

Na ki kmie ki kpa kiba kum kita la mih u 'riew radbah, u Mahatma Gandhi u kpa ka Jaitbynriew India.

U Mohandas Karamchand Gandhi u la hynñiew snem ka rta haba u la sdang leit skul. U la long u khynnah uba lehraiñ briew bieit, u bym ju kham sngewbha ban ialang bad la ki para khynnah. Naduh dang rit ha la ïing bad ha skul kumjuh, u la pyrshang ban long u khynnah uba leh hok, uba kren hok bad uba burom bad kohnguh ia la ki kmie ki kpa bad ia la kiba halor. U long uba tista ha la ka kam thik, u da trei shitom bad minot bha ia

la ka kam. U la leit sha skul ha ka por kababiang thik, bad tang shu wai skul, u ju wan phai beit sha la ïing. Um ju lehkai, bad um nang ia kano kano ka jingialehkai para khynnah. Ka jingpynkhlaiñ met jong u ka la long kaba shu iaidkai bamlyer sha lum.

Na kawei ka jingjia phin sngewthuh uba kumno u Gandhi u la long ha skul. Shisien haba u nongkhmih skul u la leit khmih ia ka klas jong u, u la ai kawei ka dikteshon ha ka ktien Phareng. U Gandhi um nang ban spel dak ia kawei ka ktien. Haba u nonghikai jong u u la iohi, u la pyni dak ha u ba un bud ia ka jingspel dak u para khynnah uba shong mar syndah jong u, hynrei um sngewdei ia kata, bad u ñiew ba ka long ka bymhok ban bud ia ka jingthoh u para khynnah U nonghikai u la batai hadien, aiu u la dei ban leh. U Gandhi u la sngewsih ha la ka mynsiem ia uta u nonghikai ba u ong ban leh bymdei. Hynrei la katta ruh, u Gandhi u la don kata ka mynsiem donburom. Naduh ba u dangrit, ba um ju tei pop ne kynnoh ei ei kaba sniew ia la ki nonghikai bad kiba halor wat la ki bakla ne duna katno katno ruh.

Kat kum ka jinghikai ba u la ioh na la u kpa bad ka kmie, bad ka jinghikai ka tnat niam Hindu jong u, bym bit ban bam doh ei ei bad ban dih duma sikret, u la ngat ha kine ki jingpynshoi da ka jingialang lok. U la sngewsih bad khuslai sat ha lade. U la kut jingmut ha

lade ban leit phla ia la ki jingleh palat hukum ha la ka kmie bad u kpa, hynrei u la sngewshep-tieng, namar um tip aiu kan ia.

Ha kaba khatduh, u la kut jingmut ba u dei ban phla ia kiei kiei baroh ha la u kpa da kaba shu thoh. Ka la jia ha kata ka por, u kpa jong u u don ha ka jingthiah ba u pang. U la thoh lut nadong shadong ia kaba u don ban ong ha la u kpa bad ka kmie. U kpa jong u, u tang shu pule ia kata ka jingthoh jong u, ha ka jaka ban mai ban tim ia u, u la iam. Ki ummat ba la jaw na ki khmat u kpa jong u kim shym long ki ummat jingbitar lymne ki ummat sngewsih hyn-rei ki ummat ka jingieit ia la u khun. Ka la ktah jur ia ka dohnud u kpa, hynrei kham jur shuh shuh ka la ktah ia ka dohnud u khun, uba naduh kata ka por hi, u la kylla kaba mut. um ktah shuh ia kita kiba ki khmat jong u ki isih.

Katba u Gandhi u la nang san, u la long uba lah bha ban pyndep ia la ki kamram kum u khynnah skul, namar ka jinglong ba tiata bad ba kitkhia ia la ka kamram Namar ba u kpa jong u u don ha ka kam ayushar kum u Myntri Rangbah ka hima, bad u hynmen jong u u la long u 'riew saidthma mokotduma, ki la ia pyr-khat lang ban phah shongskul noh ia u sha Bilat ha ka kam Aiñ, ba un long Baristar. Hadien kiba bun ki jingeh na ka liang ka kmie bad na ka liang ka niam, u la ioh lad ban leit. U la pyndep ia la ka kam shongskul ha Bilat da kaba jem ha ki lai snem. Na ka liang ka jingpas eksamin um shem jingeh shibun, ki jingeh kiba

khraw kiba u la dei ban ialeh ki long haㄑkiwei pat ki bynta.

Lai tylli ki jingsmai kiba u la smai ha la ka kmie shuwa ba un leit sha Bilat ki long: (1) Ban ym bam doh, (2) ban ym dih kiad bad (3) ban long uba sottibad. U la donkam ban ialeh ka thma kaba jur, ban ri ialade khlem thoh dak bad khlem jingrem na kine ki jingsmai jong u. U la donkam ban shah shibun ki jingshitom bad ki jingkrenbeiñ, hynrei haduh ka sngi kaba kut u la wan phai sha la ka ri, u briew uba jop lin ha baroh ar ki jingthmu jong u; jop ha ka Klas bad jop ruh ha kaba bat ia la ka jingsmai.

Phin sngewtynnad ban tip shaphang ka rukom im jong u Gandhi ha Bilat Ha kaba nyngkong, u la bud sahep bha nadong shadong. U la aiti lut ia lade ban long u 'riew donburom, ban ym duna ei ei ruh ia u Phareng uba khraw, naduh ka bam ka dih, ka riam ka beit, ka shong ka sah bad ki lok ki jor. La pynsngew ia u da ki paralok na ri India bad na ki nonghikai jong u, ba ha ki snem ba lyngkot ba un don ha ri Bilat u dei ban tip bad ban nang ia ki rukom Bilat baroh. Ynda u la pynleit jingmut ia lade kumta, u la shem ba ka jinglut jingsep ka poi sha bneng sha khyndew. U la pyrkhat shaphang la u kpa bad ka kmie bad la u hymmen, haduh katno ba ki shah shitom na ka bynta ban kit ia ka jinglut jingsep jong u. Na kaba u shong ha Hotel u la leit shong bam bnai ha ling ki briew, nangta u

la leit shongwai artylli ki kamra kiba rit, bad ha kaba khatduh u shongwai tang iwei i kamra. Mynstep u la shet hi ia la ka jingbam bad janmiet u la leit bam ha iew. U la jied ia ka jaka shong jong u bun mail na iew bad na Kollej khnang ba un ioh iaid kjat man ka sngi. Artylli ki jinghikai kiba kordor ba ngi ioh na ka rukom im u Gandhi ha Bilat :—(1) U la pynmlien ia lade ban trei shitom ha ka kam pule, bad kaba trei da la ki kti bad iaid man ka sngi haduh 7 bad 8 mail. Kane ka la pyllait ia u na kiba bun ki jingpynshoi ban ring ia u sha ka jingthoh dak ha ka liang ka met bad ka mynsiem. (2) U la pynmlien ia lade ba un ym pynlut wat shi damli khlem buh jingkheiñ, bad u ju bishar ia la ki jingpynlut ba kin ym palat ia ka jingioh jong u : ha ka jinglong rangbah jong u, u phla ba kane ka la pynlah ia u ban pyniaid ia ka kam khlem kitram ei ei, wat lada la aiti ha u da ki lak tyngka

Haba u Gandhi u la dep la ka kam ha Bilat u la wan phai sha ri India. Ka khubor kaba nyngkong ba u la ioh ka long ba ka kmie jong u ka la iap, bad ym shym pyntip ia u namar ba tieng ioh kan pynwit ia ka jingshongskul jong u. Lyngba ki sngi ka jingim jong u, u la iakynduh ia ki jingsngewsih bad ki jingeh suda. U la ialeh tyngeh na kawei ka por sha kawei pat ka por, baduh ba lyngba ki thma ba bun jait u la jop ha kaba khatduh, ban ialam ia ka ri India, sha ka jingjop thiaw, ban beh ia ka Sorkar Bilat na ri India, khlem da pynmih snam wat shijaw.

Haba ngi bud ia ka jingim u Mahatma Gandhi, u don ka hok ban shong ha ka jaka ba ha khlieh tam hapdeng la ki parabriew namar kane ka jinglong jong u : u la kut jingmut skhem bad u pynlong kam ia la ka jingkut jingmut jong u baroh shilynter, ban ym pynmynsaw ia la u para jingthaw, ban ieit ia ka jingshisha, ban ñiewkor bad ñiewburom ia la ki parabriew baroh, da kaba pyniaryngkat ia lade bad kiba rit bad kiba halor baroh, bad ban ngeit ha U Blei. Baroh shilynter ka jingim jong u, um klet kawei ka angi ban mane ia U Blei. Ha ka jingialeh pyrshah sorkar baroh, u la leh ia kata kaba u sngew ba ka long kaba hok bad kaba shisha khlem da pynphai kylliang ia kaba sniew namar kaba sniew, hynrei u ñiew ka spah bad ka burom haba u pynphai kylliang ia kaba sniew da kaba bha.

LYNNONG XXIX.

U JAK BAD U JYNTANG BIN— I

Ha ka por u Alphred Syiem, la don kawei ka riewkynthei kaba duk, bad ka la don uwei u khun shynrang uba kyrteng u Jak. Ka kmie ka la ieit than ia u, bad ka la aili eh, haduh ba u la long u khynnah uba jaipdeh bad uba pathair than na ki para khynnah baroh. Ki rukom sthia bad lutphut une u Jak ki la pynkyndih ia ka kmie, haduh ba ym sah shuh ei ei ba kin bam, Kumta ka la ong ha u Jak, ka da

jaw ummat ruh artad, ba ka dei ban die noh ia ka masi, ba kan ioh tyngka ban thied jingbam. U Jak u la sngewsih, haba u iohi ia la ka kmie ba khuslai katta katta, bad u la ong, ba lada kan shaniah ha u, un ñiah ia ka masi sha kawei pat ka shnong, bad un die rem shibun ia ka. Te ka kmie ka la mut, ba lehse u khun jong ka u la ioh bha ka jingsneng, na ka jingkyrduh kaba la ngat ha ki, bad, da kaba kyrmen ba un leh bha, ka la shah ba un shim noh ia ka masi.

Hynrei uta u khynnah uba alhia, u tang shu lait na kaba iohi ka kmie, u la shong kulai noh halor ka masi, bad kumta u la nang leit sha kata ka shnong Te ynda u la leit kumba shiteng lynti duna, u la iashem bad uwei u nongshohdoh, uba don ki bin kiba iphylla, ba u la seh halor ka tupia jong u. U Jak u la iohi ia kata ki bin bad ki la itynnad sat haduh ba u la ikwah ban ioh ia ki,

Kumta u Jak u la khmih shaiñ ia kita ki bin, bad uta u nongshohdoh u shu khmih ia ka masi. U la sngewkmen eh, ba u lah ban ioh tad shibun ia ka masi na u khynnah uba ibieit kat u Jak ; kumta u la kylli ia u, la un ai pli ne em ia kata ka masi namar kita ki bin ba itynnad kiba ha ka tupia jong u, U Jak u la itynnad katta katta ia kita ki bin, bad u la kohnguh shisyndon. Hangta u la rynsied na kata ka masi, u la shim ia kita ki bin, bad u la mareh stet katba lah, ban iathuh ia la ka kmie

kumno ba u la leh. U la khmih lynti ba ka ruh kan sngewbha, kumba u sngewbha. Haba kata ka riewkynthei kaba pli ka la tip ia ka jingleh bieit kaba khraw jong u, ka la sngewdiaw bad bitar, haduh ba ka la bret noh shabar ia kita ki bin na ka jingkhangïit ; te baroh arngut, bad kmie bad khun, ki la leit thiah noh, khlem ja shikyntien

Kum lashai mynstep, u Jak u la khie dangstep ; te u la lyngngoh haba u la iohi, ba la kah ia ka jingkhangïit da ki sla kiba iar jong kawei ka jingthung kaba um pat ju iohi mynno mynno. U la phet kynsan sha ka kper, bad u la shem pleng ba kita ki bin ki la suh thied mynmiet, bad ba ki la san shajrong eh, haduh ba ki kliar ki la san ha ka rukom kum ka jingkieng ka ban kiew jyn haduh ka sahit bneng. Te u Jak u la thmu hangta hi, ba un kiew ia uta u jyntang bin ; bad la ka kmie ka la pyrshang katba lah ban khang, u la sdang shisyndon ban kiew. Kumta u la nang kiew artet la arted ; bun kynta u la kiew, haduh ba u la thait shibun eh. Hynrei u la poi sha ka ri kaba pher shibun. Hangta u shem, ba dieng ruh ym don, jingthung ruh ym don ! Ka ïing kaba kumno kumno, lane u jingthaw uba im, haei haei um iohi. Hangta u Jak u la sngewsih ba um shym sngap ia la ka kmie bad u la sdang ban sheptieng, ioh u iap thngan katba u pyrshang ban leit hiar pat.

Hynrei kumta kumta hi, kawei ka mem samla kaba bhabriew ka la paw ha u : bad katba

u Jak u dang sngewlyngngoh lyngngaiñ kata ka mem kaba bhabriew ka kylli ia u, kumno u la poi shata. U Jak te u la iathuh shaphang uta u jyntang bin. Hangta..ka la kylli ia u, la u kynmaw ne em ia la u kpa: u khynnah u la iathuh ba um kynmaw shuh. U la ong ruh ba, katba u kylli ia la ka kmie shaphang u kpa, ka ju iam sngewsih shibun eh, bad ba kumta, um nud kylli shuh ia ka. Ynda kumta kata ka mem ka la ong, "Mynta ngan iathuh baroh shaphang jong u, naba nga tip lut. Hynrei phi dei, shuwa, ban kular ba phin leh ia kaba nga hukum ia phi. Nga long ka puri, bad lada phin ym pyndep ia la ka ktien, ngan pynshitom da kaba pyniap ia phi". U Jak, la u la sheptieng ruh, u la kular ban leh kumba ka la kwah ia u; hadien kata te, ka la iathuh ha u ia ka jingiathuhkhana shaphang u kpa jong u.

LYNNONG XXX.

U JAK BAD U JYNTANG BIN—II

"U kpa jong phi", ong kata ka puri, "u la long u briew uba riewspah, bad uba sbun. Ka la long ka rukom jong u borabor, ban ym pynlut kawei ka sngi khlem leh ei ei kaba bha ia uno uno; bad, shisien shitaiew, u la ju khot bamja sha la iing ia ki kynja baduk eh baroh. Kumta, ka nam jong u ka la phriang kylleng bad ki briew ki la ieit shibun ia u Ka nam ki jinglehbha jong u ka la poi sha ki shkor jong uwei u rakod uba ruuar: te u la kwah ban pynriewspah ia

lade, da kaba pynjot ia u kpa jong phi. Uta u rakod lem bad ka tnga jong u, ki la wan sha ïing u kpa jong phi, bad ki kmie ki kpa jong phi ki la khot sngewbha ia ki.

"Te ha kawei ka sngi, la khie ka eriong kaba jur baroh shilynter ka rud duriaw ; haba u khmih na ka ïit tyndong, u la iohi ia ki lieng lama ba ki don ha ka jingshitom eh ha duriaw. U la leit sha u kpa jong phi, bad u la kyrpad ia u, ba un phah ia la ki shakri baroh, kat kiba u lah ban pyllait ba kin leit iarap ia kita ki riewlieng kiba pli. U la tip lypa, ba u kpa jong phi un phah iarap kumne kumne. Khala khala ki shakri baroh, lait sa tang ka aia jong phi, bad u durwan, ki la leit sha rud duriaw. Te ki tang shu lah leit noh na ïing, ba kim lah ban iohi shuh uta u rakod u la ktah kti ia u kpa jong phi uba pli, bad u la pyniap ia u. Hadien kata u la pyniap ia kita ki shakri baroh arngut, bad sa ba un pyniap ia phi ruh, bad ia ka kmie jong phi.

"Ha kata ka por, phi dang khunlung, dang lai bnai ka rta. Ha ka jingsheptieng, ka kmie jong phi ka la dem ngon ha ki kjat jong u, bad ka la kyrpad eh ba un pynsah ia ka mynsiem jong phi, bad ia ka jong ka. Ynda la shibit, uta u rakod u la ong, ba un ym pyniap ia phi, lada ka kmie kan kular skhem ban ym iathuh ha phi shaphang u kpa. Kumta kumta ka kmie, ynda ka la kular, ka la phet iap noh na kata ka jaka. Uta u rakod u la lum lang kyrkieh ia ki spah u

kpa jong phi, u la thang ia ka ïing, bad u la phet noh lem bad la ka tnga, shuwa ba kin wan ki shakri.

"Ka kmie jong phi, ka la iaid sakma shane bad shawei, haduh ba ka la poi sha kata ka ïing rit, ha kaba phi la iashong baroh shikatta. Te nga kwah ba phin tip, ba nga la pynshoi ma nga ia phi ban thied ia kita ki bin, khnang ba phin pynioh pat ia ki mar u kpa jong phi ; bad nga la pynsan kloi ma nga kein ia ki jyntang bin. Nga kwah ban ai lad ia phi, ba phin pynshitom ia uta u rakod, bad ba phin pynioh pat ia kiei kiei ki jong u kpa. Kiei kiei baroh, lait kiba uta u rakod u don, ki long ki jong phi da ka hok. Tang ba phi dei ban kular mynta ba phin pyniap ia u nongpyniap u kpa jong phi. Hynrei phin sumar bha, ba phin ym iathuh ia la ka kmie ba phi la tip ia kine baroh tad ynda ngi la iashem pat.

"Mynta to khie. Iaid beit na kata ka lynti kaba ha shuwa jong phi. Ynda katto katne phi la poi sha ïing uta u rakod. To kynmaw khnang ba katba phin kohnguh ia ki hukum jong nga, nga ruh ngan sumar ia phi." U Jak u la kular ban leh kumba la ong kata ka puri ; kumta ki la iakhlad noh.

LYNNONG XXXI.

U JAK BAD U JYNTANG BIN—III

Ynda kata ka puri ka la iehnoh ia u, u Jak u la nang iaid la ka lynti haduh ba la sep ka sngi ; hangta te u la poi sha kawei ka ïing kaba heh, hapdeng ka kper iaidkai. Haba u iohi ia kawei ka kynthei ba ka ieng ha jingkhang u la leit sha ka bad u la pan shilyngkhot u ruti, bad ba kan khot thiah basa ia u tang shimiet. „Waw ! kynrad," ong kata ka kynthei, "ngam nud ; u tnga jong nga u long u rakod uba khlaiñ bad u sngew bha eh tang ban bam doh briew. Mynta um don ha ïing hynrei lada un wan, khala khala u la khoh snieh ia phi." U Jak u la sheptieng noh her, hynrei u la kyrpad ia kata ka kynthei, ba kan khot tang shimiet ia u, bad ba kan buhrieh ia u shaei shaei katba ka lah. Kumta kata ka briew ka la isynei ia u Jak bad ka la leit lam ia u sha ïing.

Nyngkong eh, ki la rung sha kawei ka kamra kaba khraw, ia kaba la ñiad rong itynnad, bad ba la suit ksiar. Nangta, ki la iaid sha kiwei kiwei ki kamra kiba itynnad, kat kata kaba nyngkong. Hynrei ym don briew ha kine baroh. Ynda katto katne, ki la poi sha kawei ka lynti khim, kaba shu shai byrngut byrnget. Ha kata ka jingshai kaba rit, u Jak u la lah ban iohi ia ka jingkerkriah, kaba da ki nar, kaba kot baroh shilynter kata ka lynti. Hangta la don ka along bad nangta ki mih ki jinglynñiar ki briew

kiba pli, ki ban sa long ka jingbam ia uta u rakod uba runar. U Jak u la sngewshyrkhei shibun, haba u la iohsngew ia kata ka jinglynñiar, bad u la sdang ban mut, ba lehse kata ka briew ka la ialam ia u sha ka jingriam.

Hynrei ynda ki la lait na kata ka lynti khim kata ka kynthei ka la ialam ia u sha ka kamra shetja, bad ka la ai ha u ka jingbam kaba bha. Hangta u la klet ia la ka jingkhaweit ; hynrei haba u dang bam da kaba sngewbha, la tied ia ka jingkhang kumba riew u pyrthat, haduh ba la khynñiuh ka ïing baroh kawei. Kata ka tnga u rakod, ka la buhrieh ia u Jak ha u nar shet kpu, bad ka la mareh bran bran ban plie ia ka jingkhang ia la u tnga. "*Ak ama bru* ;" ong uta u rakod, haba u dang rung sha ïing. "Em," ong ka tnga, "dei tang kita ki koidi ha ki along." kumta u la wan sha ïing, u da khñium artad ; bad u Jak, shiteng iap shiteng im u shu dem ha la ka Jakarieh, u da khynñiuh that that, naduh khlieh haduh kjat.

Ynda katto katne, uta u rakod u la shong jar jar, katba ka tnga ka khreh jingbam ia u : te u Jak u khmih na ka jingpdang kata ka nar shet ; bad u la lyngngoh ia kaba katno ba uta u rakod u lah ban bam. Ynda u la dep bam, uta u rakod u la ong ban wallam ia ka syiar ha u, Ka tnga jong u, ynda ka la wallam, ka la buh ia ka ha ka miej. Te katba uta u rakod u ong, "Kha". kata ka syiar ka la kha da ka pylleng ksiar kaba tylli ! Hamar hangta, ka tnga jong u

ka la leit thiah noh ; bad uta u rakod, ynda u la pynsngewbha ïa lade kumne kham slem, u ruh u la shoh samthiah noh Bad u la thiah hangta ha ka miej, bad u la kynsnok jam eh, haduh ba ka jingriew ka la long kat ka jong ka tup.

Ynda mynstep, u Jak haba u ioni ba u dang thiah, u la par mian na la ka jakarieh, u shim noh ia kata ka syiar bad u la phet iap noh. Shen shen, u la shem ia uta u jyntang bin, u la leit hiar khlem shitom eh. Ka kmie jong u ka la sngewbha shibun eh ban iohi ia u, namar ka la ñiew ia u kum uba la iap. U Jak u la ong ha ka ba u la wallam ei ei, ka ban pynbiang ia ki namar ka jingjaipdeh jong u kaba mynshwa ; bad haba u la ong kumta, u la pyni ia ka syiar kaba u la rong noh. Na kane ka syiar kaba phylla, bad kita ki pylleng ksiar kiba ka la kha, kine arngut shikmie shikhun ki la man riewspah, bad ki la suk.

Ki la im suk bun bnai kumta ; hynrei u Jak u la kynmaw ia la ka jingkular ia kata ka puri, ba un ym iehnoh khlem pyniap ia uta u rakod, uba ia pynduh ia ka mynsiem u kpa jong u.

LYNNONG XXXII.

JAK BAD U JYNTANG BIN—IV.

La ka kmie jong u ka khang katno katno u Jak u la kut jingmut ban kiew ia uta u jyntang bin pat sa shisien. Ka ong ha u ba ka tnga uta

u rakod ka nym khot shuh ia u; bad ba uta u rakod un pyniap ia u, namar ba u la tuh ia ka syiar jong u. Hynrei u Jak u la pyrkhat bha ba un leit

Bad ynda u la ioh shiriam ki jaiñ thymmai, bad ba u la suit rong ia la ka met ban pynpher ialade, u la sdang ban kiew ia uta u jyntang bin. Arted-la-arted u la kiew pat, bad u la leit sha ïing uta u rakod. U la poi hangta hamar ba sep ka sngi, bad u la shem ia ka tnga u rakod ha ka jingkhang, kum mynshuwa. U Jak u la kyrpad ban khot basa ia u shimiet. Ka ruh ka la jubab ia u kum mynshuwa, bad ka la ong ruh ba kumba lai bnai mynshuwa, ka la khot ïing ia uwei u khynnah uba sniew bad u ruh, u la tuh kawei na ki mar kordor jong u tnga jong ka. Naduh kata, uta u rakod u la kham runar ban ia kaba u ju long, bad ka sheptieng shibun ioh un pyniap ia ka ruh. La kumta u Jak u la kyrpad sngewsynei eh, haduh ba kata ka kynthei ka la khot ia u sha ka kamra shetja; ba ynda u la bam kdang, ka la buhrieh ia u ha kawei ka pulit hamar ba uta u rakod un sa wan sha ïing.

Ynda u la wan u la sma kylleng kylleng bad u la ong kumba mynshuwa, "*Ak sma bru!*" "Em," ong ka tnga, "ki tyngab ki la kum pynsah shilyngkhot ka doh im halor ïing." Kumta u rakod u la khñium-pa-khñium tad ynda la pynsngap ia u da ka jingbam ka ban biang ia arphew ngut ki briew. Haba u la bam kdang bha, u la ong ban wallam ia ki byrni tyngka jong u. U Jak u la khmih syntiat na la ka

pulit ; te la shibit u la iohi ia ka tyngka ba ka wallam ; artylli ki byrni kiba khia, kawei ka dap da ki muhor ksiar, bad kawei pat da ki tyngka. Ynda u la ñiew ia ki bunsien, uta u rakod u la iohthiah noh, bad u la kynsnok kham jam shibun ban ia ka jingkyrhuh u khla. Haba kumta u Jak u pynmih kawei ka kjat, hadien kata u pynmih sa ia kawei ; bad, da kaba iaid kynjing, u la leit sha kata ka miej u da kynrup ia kita ki byrni, bad haba u la kieng ia ki ha ka tyrpeng, u la leit noh sha uta u jyntang bin. La u dem ba khia eh ka jingkit jong u, pynban u la lah ban ñiar khlem lei lei.

Haba u la poi sha ka jingkhang ïing, u la sngewsih, namar ba u shem ba ka kmie jong u ka la pang eh, namar ba u la jah noh ma u. Hynrei haba ka la iohi ia u, ka la sdang ban koit pat. U Jak u la ai ha ka ia kita ki byrni tyngka. Da kita ki tyngka ki la tei pynbha ia la ka ïing, bad ki la pynioh ki jingbuh jingsat kiba itynnad ban buh ha ïing baroh sawdong. Kumta, ki la shong suk ha kata ka ïing thymmai kumba lai snem ; te ha kita ki lai snem, kim shym ong shikyntien shaphang uta u jyntang bin.

LYNNONG XXXIII.

U JAK BAD U JYNTANG BIN—V.

Ha kaba kut lai snem, u Jak u la ong ba un pyrshang ia la ka bok pat sa shisien. Ia kaba pyrkhat, u la pyrkhat la bun bnai, bad bunsien

u la khmih ia uta u jyntang bin. Kumta ha kawei ka step, u la kiew arted, bad u la iaid na kajuh ka lynti ; u la shem ruh ia ka tnga uta u rakod ba ka da ieng ha ka jingkhang ïing kum mynshuwa. Hynrei mynta, da kaba eh shibun, ba ka la shah ïa u ban rung sha ïing. Haba u la pynkohnguh ia ka, bad ba u la ioh rung sha ïing, ka la buhrieh ia u ha ka nar tiew um, hamar ka por ban wan sha ïing u tnga jong ka.

Kumba mynshuwa, mynta ruh uta u rakod u la pyrta, "*Ak sma bru* !" U Jak um pyrwa ei ei, ha kaba nyngkong, hynrei uta u rakod u la iaid kylleng ia kata ka ïing shetja, u la khmih bniah ia ki dong baroh bad u la buh ia la ka 'ti duh ha ka jingtap jong kata ka nar tiew um, ha kaba u rieh. Hangta u Jak u la sheptieng bad u la khynñiuh baroh shirynieng. U la iai wad haduh ba ka tnga jong u ka la wallam jingbam ia u.

Te ynda u la bam, u la hukum ia la ka tnga ba kan wallam ia ka duitara jong u. Haba la buh ia kata ka duitara ha ka miej, u rakod u la ong, "*Tem*", shisyndon ka la tem hi da ki jingkynud kaba sngewtynnad bym lah ong shuh. Uta u rakod u la sngewbha haduh ba u la sdang ban shad. U Jak ruh u la sngewtynnad ia kata ka jingkynud haduh ba u la kham sngewkwah ban ioh ïa kata ka duitara ban ia kaba u kwah ia kita kiwei ki jingkordor. Kata ka jingkynud ba bang ka la pyniohthiah shen ia u rakod ; hangta u Jak u la khyndied ia ka jingtap, bad u la mih noh

u la shim bak ia ka duitara. Namar ba ka la long ka duitara ba jadu, ka la lynñiar shisyndon, "Kynrad ! Waw Kynrad !" bad uta u rakod u la peit. Kynsan u la tëng, bad u la pyrshang ban beh ia u Jak. Hynrei, namar ba u la dih kiad eh, u lah tang ban shu iaid shen shen.

U Jak te u her kat ka lyer, sha uta u jyntang bin. U la sdang ban hiar kyrkieh, bad u la poi suk sha tbian. U la pyrta, "Wallam wait kumne kumne !" te ki la wallam. Bad haba uta u rakod u la wan haduh ka kliar uta u jyntang bin, u Jak u la khet ia u na trai. Hangta u la hap, bad uta u rakod u la kyllon da khongpong sbak sha kper, bad u la iap noh ha kata ka jaka.

Ka kmie u Jak ka la sngewbha shibun haba ka la iohi ba la khet noh ia uta u jyntang bin. Hangta ka la paw pat ka puri, bad ka ong ha ka kmie, ba ka la iathuh ia u Jak shaphang uta u rakod, bad shaphang ka jingleh runar jong u ia u kpa jong u. Hadien kata, ka puri ka iakren sa ia u Jak, bad ka la ong ia u ba un kohnguh ia la ka kmie bad un bud ia ka rukom u kpa, da kaba un im khnang ban leh bha. Hadien kata, ka la jah noh.

U Jak um shym klet shuh ia ka jingsneng jong ka, bad u la pan map shibun na la ka kmie namar ki jinglehbieit jong u kiba mynshuwa. U la long u khun uba tipsngi, bad u la long u rangbah uba donburom.

LYNNONG XXXIV.

U SIM PUHDIENG.

1. **U Sim Rynñiaw, u s'iem ki sim,**
Dorbar u lum u lang;
Ban tip kumno ka iap ka im,
Baroh paidbah paidlang.

2. Jait sim baroh ki iapoi lut,
Ha dieng ba iar ba jrong ;
U s'iem ruh de kumba u mut,
U iaid bishar sawdong.

3. U s'iem Rynñiaw, kumne u ong,
"Paidbah, phi sngaid baroh ;
U sim thohbroiñ hapoh kyndong,
Tang u uba raikhoh".

4. "Iathuh ha nga ka khia ka shon,
Kaei ka duk ka pap,
Ka jingsngewsih aiu me don ?
Baroh te ngin iarap".

5. U sim raikhoh um nang ang shuh,
La dum ka buit ka stad ;
Namar la shem ba u jaituh,
Ban leit ka iew ka hat.

6. Ynda u s'iem u lap ka daw,
Ba dei uba jaipdeh ;
Ia kiwei te u sneng u kraw,
Ia u, u leh tyngeh.

7. Kumta u s'iem ba stad u ong,
"Rangbah ym bit shong ïing ;
Hynrei u sim thohbriaw un shong,
Ha ïing ba un thlieh dieng.

8. Hadien u s'iem u leit ialam,
Ia u ban shong bylla ;
Ki sim ia u ki rah jingbam,
Kum ka bainong bylla.

9. U sim puhdieng, ia u ki ong,
Kumba iapan hukum,
U puh ki dieng, ban ioh bainong ;
Kiwei pat ban buh skum.

LYNNONG XXXV.

U KHUN SARONG AWRIA

La don uwei u briew uba don arngut ki khun shynrang : uba kham poh te na ki u la ong ha u kpa jong u Ko Pa, to ai ha nga ia ka bynta kaba hap ha nga na kaei kaei kaba don. Te u la pyniabynta ha ki ia la ka jingim.

Te ym bun sngi hadien kata uta u khun uba kham poh, u la lum lang ia kiei kiei baroh, bad u la leit jingleit sha ka ri kaba jngai ; bad hangta u la pynsyrwa noh ia ka bynta jong u, ba u da leh sarong awria. Te ynda u la pynlut ia kiei kiei baroh, la jia ka nemsniew kaba khraw ha kata ka ri ; u ruh u la sdang ban sngew kyrduh. Ynda kumta u la leit ialok bad uwei na ki trai shnong kata ka ri ; te uta u la phah ia u sha ki lyngkha jong u ban ap sniang. Te u la kwah eh ban pynkdang ia la ka kpoh da kita ki kop soh dieng ia kiba ju bam ki sniang, te ym don ba ai ia u.

Hynrei ynda u la kynmaw bynriew u la ong: Katno ngut ki shakri u kpa jong nga kiba don ka jingbam kyrhai, nga seh hangne ngan sa iap thngan : Ngan ieng joit bad ngan leit sha la u kpa, bad ngan ong ha u, Ko Pa, nga la leh pop ia ka bneng, bad ha khmat jong me ; te ngam long shuh uba dei ba yn khot khun jong me ; to pynlong ia nga kum uwei na ki shakri jong me.

Te u la ieng joit, bad u la leit sha la u kpa. Hynrei haba u dang jngai ruh, u kpa jong u u la iohi ia u, bad u la sngewsynei, bad u la mareh, u la dem ruh ha ka ryndang jong u, bad u la iaidoh ia u. Te uta u khun u la ong ia u, Ko Pa, nga la leh pop ia ka bneng, bad ha khmat jong me : te ngam long shuh uba dei ba yn khot u khun jong me. Hynrei u kpa u la ong ia ki shakri jong u : Wallam kloi ia ka jaiñkup kaba kordor tam bad to pynkup ia u, to buh ruh ia ka sati ha ka kti jong u, bad ia ki juti ha ki slajat jong u. Bad to wallam ia uta u khun masi ba la pynsngaid, to pyniap ruh, to ngin iabam, ngin ialehkmen ruh ; naba une u khun jong nga u long uba la iap, te u la im pat : bad u la long uba la jah noh, te la shem pat ia u. Kumta ki la sdang ban ialehkmen.

Te uta u khun nyngkong jong u u la don ha lyngkha ; te katba u nang wan bad nang hajan kata ka ïing, u la iohsngew ia ki jingput jingtem bad ia ka jingshad. Te u la khot ia uwei na kita ki shakri, bad u la kylli, ki mut aiu kine kiei kiei ? U te u la iathuh ha u : Ba la wan u para jong me ; te u kpa jong me u pyniap ia uta u khun masi ba la pynsngaid, naba u la ioh pdiang pat ia u uba koit ba khiah.

Hynrei u la bitar, bad um mon ban rung hapoh ; namarkata u kpa jong u u la mih habar, bad u la khroh ia u. U te u la iathuh bad u la ong ha la u kpa : Ha khmih, la katta snem nga shakri ia me, bad mynno mynno ruh ngam ju

palat ia ka hukum jong me: pynban mynno mynno ruh mem ju ai ha nga wat ia-i khunblang, ba ngan ioh ialehkmen bad ki lok jong nga. Hynrei haba la wan une u khun jong me, uba la bam duh ia ka jingim jong me bad ki nuti, me la pyniap na ka bynta jong u ia uta u khun masi ba la pynsngaid.

U te u la ong ia u. Ko khun, ha la ka sngi me don lem bad nga, bad kiei kiei baroh ki jong nga ki long ki jong me. Te ka la dei ban ialeh kmen bad ban ialeh sngewbha: naba une u para jong me u la long uba la iap, te u la im pat; bad u la long uba la jah noh, te la shem pat ia u.

LYNNONG XXXVI.

KA SIM AKU-AKAW.

Ha Ri Khasi jong ngi don bun rukom ki sim. Don napdeng kita kiba don ka kyrteng kaba don jingmut. Ngan iathuh kai shaphang kawei na ki sim ba ngi khot kyrteng ka Sim Aku-Akaw.

Ka kyrteng kane ka sim ka adang kumne:— La don uwei u briew uba don iwei i khun kynthei, bad kaba pli ka kmie ita i khynnah ka la iap noh. Kumta u la ioh da kawei pat ban wan long kmienah ia ine i khynnah. Nangta u leit sha dkhar, bad shuwa ba un leit u la kylli ia la i khun kynthei, "Ngan wan rah jingbam aiu ia phi khun ?" I la jubab, Wan rah da u kpieng moiñ, phi Pa" I kpieng moiñ i dei i kynja jingput. Bad ynda u la wan na dkhar u la wan thied ita i kpieng. Hangta u la leit biang sa shisien. U la kylli biang ia la ka khun, "Ko khun, mynta ka sien leit ngan wan rah jingbam biang ia phi daei khun ?" Ka la jubab, "Wan rah shitiewsla u jalbi, phi, Pa".

Kumta u la leit bak. Ha kawei ka sngi katba uta u kpa u dang don sha dkhar, kata ka kmienah ka la phah dung kba ia ita i khynnah. Nangta ka la beh ia i na ïing bad i phet ; hynrei i wan phai biang sha ïing ynda janmiet. Kumta ka la phah khlong kba. Hamar ba i dang khlong kba ka dung da u synrei bad kti bad kjat,

nangta, bad khlieh bad met baroh hangta hapoh u thlong, hadah ba in da iap duh khoit. Nangta ka leit bret noh bad i sa kylla sim bad i pah da ka sur kaba sngewsynei ban sngap, "*Aku u-akaw, aku-akaw, aku-akaw*". I thaw skum pyn-madan ia lade da ki shynraiñ dieng halor uwei u dieng.

Ynda wan u kpa, u phah pom ia uta u dieng bad i leit iathuh ha la u kpa ia kaba la jia baroh. U kpa u bitar lep. U leit mar mar sha kata ka kmienah jong i: u shim ia ka bad u kyriah ia ka da ka wait kumba kyriah kha blang haduh ba k..n da iap. Ita i sim im lah kylla briew shuh, hyurei i shu her borabor na u dieng sha u dieng sha khyndew haduh kane ka sngi bad ka pah sngewsynei artat, "*Aku-u-u-u-akaw, aku-akaw*".

LYNNONG XXXVII.

KA KTIEN KHASI.

Kawei ka bynta kaba khraw ha ka ktien Khasi ka long ki ktien ba ju khot ki ktien kynnoh. Ha badei badei ym don jingmut ei ei ha ka ktien kynnoh, hynrei bunsien ruh ka don ka jingmut kum, "ka shet ka tiew", "u khaw u kba" bad kiwei kiwei. Hangne harum ngin buh khyndiat ki ktien kynnoh kiba long *adverb*.

Ki *adverb* ki long ki ktien ba la ju pyndonkam lem bad ki *verb*, ki *adjective*, lane bad kiwei pat ki *adverb*; ngan pyni ia ka rukom jong ki kumne:—U la mareh sted. Ha kane ngi ong ba ka ktien "mareh" ka long *verb*, bad ka ktien "sted" ka long *adverb*, kaba pyni kumno uta u mareh,—ba u mareh sted; Pat:—Kane ka jaiñ ka long kaba saw hem. Ha kane ngi ong ba ka ktien "saw" ka long ka *adjective*; hynrei don bun rukom ki rong saw, namarkata, la ong hangne, ba ka saw hem ban pyni kumno ka rukom ki rong saw. Sa kane pat:—U la lynñiar kthang eh. Hangne ka ktien "kthang" ka long *adverb*, ba ka pyni kumno u la lynñiar: ka ktien "eh" pat ka long ka *adverb* kaba pyni haduh katno ka long kata ka jingkthang, kaba kthang eh.

Ha ka ktien Khasi, kine ki adverb ki bun than eh, bad ngim nud ban ong ba ngi la narg ia ka ktien Khasi lada ngim pat lah ban kham pyndonkam ia kine ki *adverb.*

KI KTIEN KYNNOH—ADVERB.

kynkhlik kynkhlak	(leh)	sak sak	(beit)
shahoid mahoid	(ang)	har har	(pyrhut)
kynthnid tharanid	(iaid)	um um	(saw)
hur hur	(ih)	lymum lyngum)	(sngaid)
haiñ haiñ	(saw)	jum jum	(jem)
hem hem	(saw)	tnaw tnaw	(eh)
sia sia	(mareh)	jyllieb khapngaiñ	(sngap)
mur mur	(jem)	shop shop	iaid)
mer mer	(stem)	thar thar	(iaid)
phēr phēr	(lieh, shai)	kyntiak kyntak	(leh)
roit roit	(leh)	bran bran	(iaid)
soit soit	(leit)	mian mian	(kren, eto)
kloi kloi	(wan, etc.)	sor sor	(thap)
jang jang	(shong)	thrait thrait	(shop)
thir thir	(her)	phrak phrak	(dung)
thala thaleiñ	(leh)	junom bhor	(im)
phalang phaber	(kren)	shen shen	(iaid)
thananak } thananak }	(sied)	tiaw tiaw / hir hir	(iaid) / (beh)
riap riap	(beh, tur)	thor thor	(sting

kram kram } krum krum }	(phet)	mlen mlen	(par)
		mlun mlun	(par)
lin lin	(tap)	ur ur	(riew)
sap sap	(bsuh)	malu mala	(trei)
liw liw law law	(thngan)	teng teng	(tied)
hor hor	(kren)	hateng hateng	(wan)
her her	(iw)	kthai kthai }	(iaid)
laiñ laiñ	(her)	thai thai }	
luiñ luiñ	(thew)	them them	(pynnoh)
deng deng	(bah)	ñior ñior }	(khih)
brum brum	(iaid)	ñiur ñiur }	
prum prem }		ior ior, iar iar	(iaid)
prem prem }	(iaid)	thaiñ thaiñ	(riew)
sit sit	(kjit)	then then	(iaid)
kdor kdor	(riew)	kyrdep kyrdep	(iaid)
jun jun	(met)	jalia jalaid	(bam)
lbing lbing	(leh, khraw)	tana tani	(leh, kup)
shaw shaw	(riew)	parum pareh	(shong)
plew plew	(peit)	khak khak	(teh)
plaiñ plaiñ	(khmih)	rak rak	(tynruh)
klew klew	(peit)	ruk ruk	(dung)
kynthem kynjai	(iaid)	lbeng lbeng }	(shong)
ngiah ngiah	(kren, leh)	lbiw lbiw }	(iaid)
daiñ daiñ	(shop)	sam sam	(khriat)
jraiñ jraiñ	(siat)	siw siw	(khrait)
ngang ngang	(baiong)	rem rem	(par)
ngai ngai	(tlot)	riw riw	(sngew)

kui kui	(mareh)	miar miar	(dap)
kyntup kyntup	(iaid)	siaw siaw	(kren)
ngeng ngeng	(khlieh)	biaw biaw	(kren)
khroi khroi	(shong)	sip sip sap sap	(kren)
khrai khrai	(rit)	hu hu, he he	(iam)
lew lew	(shit)	sui sui	(riew)
rymbiaw rymboiñ	(leh)	tiw tiw taw taw	(dum)
boiñ boiñ / baiñ baiñ	(ran)		

LYNNONG XXXVIII.

KA KTIEN KHASI

Ki Adverb (shuh shuh)

Na ka bynta ban pyni rukom shuh shuh shphang ki *adverb*, ngan thoh katto katne na ki, lem bad katto katne ka jingbatai ia ka jingmut jong ki. Ngan thoh kham bniah tang lai tylli ki ktien, "iaid", "mareh" bad "kren" bad ia kiwei pat ngan shu thoh tang iwei ar.

1. Iaid kjik kjik ;—haba iaid i kumba ym ibit pyndei khyndew shuh ia la ki kjat.

2. Iaid kthai kthai :—haba iaid pynnoh than eh ia la ki sai jaiñsem.

3. Iaid, kren ne leh kniah kniah :—haba iaid etc., i kumba ym ikwah iakren briew shuh.

4. Iaid khyrwiah :—haba iaid kumba dang leit na ka jingpang jur.

5. Iaid jarawaiñ :—haba u briew u long uba jrong bad u iaid bhabriew putet.

6. Iaid ne leh kynjriang :—haba u ne ka briew ki bhabriew, bad ba i iadait bad ka rynieng jong ki.

7. Iaid kynthem :—haba iaid da kaba pynnoh than ia ka boh khaila.

8. Iaid kynjing :—haba iaid tang da la ki pohjat i kumba khlem dei khyndew

9. Iaid kynthew :—haba iaid i kumba nang bud kiei kiei na shadien.

10. Iaid thud thud :—haba iaid i kum ban jynthut.

11. Iaid dar dar :—Iaid pynsting than ia la ka met.

12. Iaid rathew :—Iaid da phong da ki jaiñ jot.

13. Iaid kai kai :—Iaid kumba khia lem bad ka jingkhih jong ka met.

14. Iaid kep kep jep jep :—iaid suki bad namar ka jingheh jong u ym i skhem satia haba u iaid.

15. Iaid kthek kthek :—haba i kumba iaid kynjih.

16. Iaid kyrbeit :—iaid pynat shadem bad kyrdem kjat de.

17. Iaid shuñiew :—iaid suki than bad iaid khlem rah ki kjat.

18. Iaid thut thut :—iaid kyiuh eh kum u nongleh bymman.

19. Iaid thwet thwet :—iaid stet than, i kum ban sa hap sa ki jingkit jingbah na la ka met.

20. Iaid syngkoi :—iaid ran la ka met,

21. Iaid khnek khnek :—iaid kumba dkoh (kum haba la thait iaid).

22. Iaid byrship :—iaid kum ban kynduh sa la ki khohsiew.

23. Iaid kynphud :—iaid kynsan eh i kumba ym lap briew shuh.

24. Iaid tub tub :—iaid kumba ym sam kwah iaid.

25 Iaid kyrdem :— iaid pynkynduh kynsan ia ki kjat.

26. Iaid shen shen :—iaid kum uba buaid kyiad.

27. Iaid pangah :—iaid pynkhih ia ka met shane bad shawei.

28. Iaid padat :—iaid pynkhih tang ki kti.

29. Iaid kulmar :— u bym thikna shuh la ka kam.

30. :—Iaid kynjuiñ :—ha jrong kum halor ka hati.

MAREH.

1. Mareh kdum kdum :—mareh bad kyrdem (ki khynnah).

2. Mareh khram :—mareh than, haduh ba ynda kyllon sa kiei kiei ruh ym man da kheiñ satia.

3. Mareh shram shram :—arsut sha riat kum ka khiat ka skei.

4. Mareh thait thait :—khlem sangeh shuh haba da pynmih la ka bor baroh de.

5. Mareh sia sia :—mareh kum ban duh mynsiem.

6. Mareh ling ling :—sting katba lah, tang ba dei tang hajan.

7. Mareh ping ping :—stet eh bad kyrdem (ki rangbah).

8. Mareh thar thar :—stet bad pynsting ia lade.

9. Mareh thiaw thiaw :—mareh beit khlem da kyllain.

10. Mareh bak bak :—mareh khlem suidñiew iaei iaei ruh.

11. Mareh tiw tiw :—shu mareh tang biang, tang ba khlem ñiew wat lada hap ka jaiñ la ka nep ruh.

KREN.

(Kham bun na kine ki leit bad ka "leh" ruh).

1. Kren rhah :—kaba kren bishni.

2. Kren lynter tait :—Kaba shu kren khlem thait hynrei ym dkut.

3. Kren dkoh :—ka bym kren khuid,

4. Kren sa :—kaba kren bitar kren atnud.

5. Kren sah :—kaba shu kren ia kajuh bad khlem thait.

6. Kren thlia :—kaba kren bun ktien bieit.

7, Kren hor hor :—kaba kren khroh bad jem.

8. Kren hynñium hynñium ;—Ka bym kren shai.

9. Kren khmot khmot :—kaba kren bitar eh

10. Kren mata madei :—kaba shu kren thurmur.

11. Kren ngiah ngiah :—kaba kren thawdur ban sngewtynnad.

12. Kren syllok :—ka bym kren shai, kaba shu lem na sha jngai.

13. Kren dohthait :—kaba kren stad bad pnah.

14 Kren heng heng :—kaba kren eh bad khlem akor.

15. Kren pisa :—kaba shu kren ba la kut lad.

16. Kren kulmar :—kaba shu kren khlem jingmut.

17. Kren mynthi :—mut da kumwei kren da kumwei.

18. Kren dukhi :—kaba kren tim.

19. Kren kunok :—kaba kren. kumba iathuhlypa ne batai ia kiei kiei.

20. Kren ba tip :—kren kum uba tip hynrei u bym tip.

21 Kren pahuh :—uba kren riewbha.

22. Kren lap lah :—uba iaknieh jingkren bad u bym sngap ia kiwei.

23. Kren mrad :—uba kren runar.

24. Kren danda :—uba kren lam thok lam thamula.

25. Kren thok :—kren shukor.

26. Kren phawer :—ka bym kren shai hynrei shu lam na shajngai.

27. Kren thap dap :—kaba kren da thew ban pyllait ia kiwei.

28. Kren teh teh :—bym lait kren bha lam thlun.

29. Kren ruma :—kaba kren bieit khlem jingmut ei ei.

30. Kren duh ei :—ka bym long ei ei.

31. Kren jli :—ka jingkren ba sngewsih.

32. Kren saitmet :—kren bym kwah ban sngap.

33. Kren kyllaiñ :—ka bym kren beit, kren pyndum.

34. Kren than :—kaba palat ia kaba dei ban kren.

35. Kren hiaw hiaw :—ka bym sawa bha bym shai kdar.

36. Kren lyngkut :—bym bun ktien hynrei kaba eh kaba thar.

37. Kren mon :—kaba kren katba mon bym don mano mano ba khang.

38. Kren da thew :—kaba kren donakor biang pa biang.

39. Kren bidong :—kaba kren pyrkhing bymaili.

40. Kren tohmet :—kaba kren beiñ kren eh kren than.

41. Kren beiman :—kaba kren bym sngew-nguh.

Khasi Jaintia Presbyterian Press, Shillong.
10,000 C. 1990.